

עימותים תקשורתיים בין ילידים למהגרים בחברה הארץ-ישראלית, 1904-1931

עוזי אלידע

העברי לא יוכל להיוולד מחדש כעם כדוגמת העם הצרפתי, אלא אם יעמוד בשני תנאים: (1) יחל לדבר ולכתוב בעברית, שפה שתחבר אותו לשלם אורגני שתגדיר את זהותו. (2) יעבור פיזית לחיות בארץ ישראל. מטרתו של פרויקט ההולדה מחדש של העם העברי, שהושפע במישרין מרעיון ששורשיו במהפכה הצרפתית, של הלידה מחדש של הלאום, רגנרציה (Régénération), הייתה להקים חברה ילידית משוחררת מכל מטעני העבר, חברה נורמלית וטבעית.¹ אבל לא כל יהודי שנולד בארץ ישראל נחשב יליד, אלא רק מי שדבר את שפתה, רצוי מי שעברית הייתה שפת אמו. מכאן נבעה מטרתו של בן-יהודה להפוך את בנו בן-ציון ל"יליד העברי הראשון", קרי לא רק מי שנולד בארץ אלא זה שזכה לחינוך עברי ושעברית היא שפת אמו. בן-יהודה ראה ביליד הארץ את מי שיימנה עם האליטה העתידית של חברת המופת העברית. היליד שגדל והתחנך בארץ הוא שיכין את הקרקע להקמתה של חברה עברית עתידית והוא שינהיג את המוני המהגרים שייפרדו מזהותם היהודית גלותית ויצטרפו לעם העברי הנולד מחדש. תפיסה זו של בן-יהודה הביאה אותו לא רק להפוך את בנו בן-ציון לדגם היליד שעברית היא שפת אמו, אלא לעודד הקמת מערכת חינוך עברי ועיתונות עברית, והחל מתחילת המאה העשרים לטפח קבוצת צעירים וצעירות שיפיצו את הדיבור העברי ברחבי הארץ ואת העשייה העיתונאית העברית.

ב-22 באפריל 1904 התפרסם בעיתונו **השקפה** מכתב מאת יהושע קנטרוביץ. הוא וארבעים מחבריו, כולם ילידי הארץ, ספרדים ואשכנזים, החליטו להקים אגודה בשם "אגודת צעירי ירושלים" שמטרתה להפיץ את הדיבור העברי בקרב צעירי הארץ. קנטרוביץ סיפר על מפגשים שבהם מקיימים הקראות פומביות של קטעי ספרים ומאמרים מעיתוני בן-יהודה ונערכים דיונים בעברית בין המשתתפים. חלק מהמשתתפים אף התנדבו ללמד עברית את תלמידי בתי הספר היסודיים. מחבר המכתב קרא להקים התארגנויות דומות בכל רחבי הארץ.² כעבור שבוע דווח **בהשקפה** על הקמת "אגודת צעירות ירושלים" שמנתה כמה עשרות נערות ונשים, כולן ילידות הארץ, אשכנזיות וספרדיות, וכולן היו מעוניינות לפעול להחייאת השפה העברית.³ כעבור חודשיים דווח העיתון שמספר הנשים הפעילות למען הפצת השפה העברית בירושלים בלבד כבר עבר את המאה.⁴ פעילות זו של ילידי הארץ קיבלה ממד נוסף

עניינו של מאמר זה הוא בחינת היחסים בין מהגרים לילידים בחברה היהודית בארץ ישראל. יחסים אלה החלו להתעצב כיחסי כוח וקונפליקט בשלהי התקופה העות'מאנית, והתפתחו לעימות גלוי בראשית ימי המנדט. עימות זה לא נבע מהשוני בין האוכלוסייה הילידית המסורתית לאוכלוסיית המהגרים חילונית הציונית המודרנית, אלא התנהל בתוך החברה החילונית הציונית, שואפת המודרניזציה, שעמה נמנו חלק מבני היישוב הישן, אשכנזים וספרדים, ולצדם בני הדור השני של העלייה הראשונה. מנגד להם עמדו המהגרים, בני העלייה השנייה והשלישית, רובם עולי מזרח אירופה. בין הקבוצות הפרודו מסורות תרבותיות, הבדלים אידאולוגיים עמוקים ותכניות פוליטיות וכלכליות שונות בשאלה כיצד לעצב את פניה של החברה הארץ-ישראלית הציונית. הקבוצה הילידית טענה שקבוצת המהגרים מנסה לכפות עליה את המצע האידאולוגי שלה. במהלך עימות זה עשו הקבוצות שימוש באמצעי תקשורת, בעיקר בעיתון, ככלי מרכזי להגדרת זהות הקבוצה, מטרותיה והאידאולוגיה שלה, וככזה שימש העיתון כאמצעי מרכזי לקידום מטרת הקבוצה להשתלט על המרחב הציבורי ולהדיר ממנו את היריב. סימנים ראשונים למאבק תקשורתי זה ניכרו כבר בשלהי העידן העות'מאני, לאחר מהפכת התורכים הצעירים ב-1908, כאשר ילידי הארץ השתלטו בפועל על המרחב התקשורתי המקומי באמצעות העיתונים הפופולריים **האור והחרות**. לעומת זאת הביעה קבוצת המהגרים, אנשי העלייה השנייה, את התנגדותה לקבוצת הילידים באמצעות עיתונות דלת תפוצה כמו **הפועל הצעיר והאחדות**. מצב זה השתנה לאחר הכיבוש הבריטי. כוחה הדמוגרפי, הפוליטי, הכלכלי והתרבותי של קבוצת המהגרים התחזק והמאבק בין ילידים למהגרים התפתח לעימות רב עצמה, שבו ייצגו העיתונים **הארץ** ואחר כך **דבר** את קבוצת המהגרים בעוד **דאר היום** שימש כשופרה המרכזי של קבוצת הילידים. במאמר יבחן המאבק התקשורתי בין ילידים ומהגרים על הגמוניה במרחב הארץ-ישראלי בשלהי העידן העות'מאני ובמהלך שנות העשרים.

היחסים בין ילידים למהגרים בשלהי העידן העות'מאני
מושג היליד העברי הארץ-ישראלי לא נוצר בידי ילידי הארץ אלא בידי מהגר. אליעזר בן-יהודה הוא שהמציא אותו. טענתו הייתה שהעם

יעקב ילין, היה יליד הארץ שהקפיד לכתוב ולדבר עברית, שבה ראה שפת אם (אף על פי שעיתונו התייצב לצד חברת "עזרה" במלחמת השפות ב-1913). ילין עיצב גם דפוס עריכה שהיו קרובים לאלה של **האור והחרות**.¹⁰

ערב פרוץ מלחמת העולם הראשונה פעלו בירושלים שלושה עיתונים יומיים. שלושתם נערכו בידי צוות של עיתונאים ועורכים ילידי הארץ ששפת אמם עברית. שניים מהם, הנפוצים יותר, עוצבו על פי תמונת עולם ציונית, חילונית, ליברלית, פרו-מערבית ואנטי-סוציאליסטית.

העדפת סגנון העריכה הפופולרי הסנסציוני על סגנון העריכה הכבד והשכלחני שאפיין את העיתונות העברית האירופית, ובעיקר את העיתונות העברית שנערכה ברוסיה הצארית ("אסכולת אודסה"), הייתה מאפיין יסוד של העיתונות העברית בהנהגת קבוצת העורכים הילידים. ב-11 בנובמבר 1908 הקדיש איתמר בן-אב"י גיליון שלם של עיתונו **הצבי** לסיקור שרפת ענק של טחנת הקמח בירושלים. כעבור שנים סיפר בזיכרונו כיצר תיאר בהרחבה באמצעות כותרת סנסציונית, גדולה וצעקנית, "כמנהג עיתוני פריז, ברלין ורומא, אשר לקחתי לי לדוגמא", בסגנון עריכה מלודרמטי שמטרתו לסחוף אחריו את הקורא ולגרום לו הלם והתרגשות עזה. בן-אב"י סיפר עוד שלמחרת קמה סערה בקרב חוגי המשכילים, רובם ככולם עולים מאירופה: "כיצד בעיתון הנושא את שם בן-יהודה, נעשתה השערורייה הנוראה הזאת? לתת מקום בעמוד הראשון לידיעה של מה בכך, שכל העיתונים העבריים, של ארז צדרבאום בגולה ושל ישראל דוב פרומקין בירושלים, היו מצניעים אותה בשולי העמוד האחרון, עם שערורייה כזאת לא יכלו אניני הדעת להשלים".¹¹ בעיני יליד הארץ נראה העיסוק בחדשות השייכות לקטגוריית ה-Faits Divers (שונות), קרי אסונות, פלילים, רכילות ומעשי פלאים, לצד סיקור חדשות בנושאי מדע פופולרי, תחרויות ספורט, אפנה ודיווח על עולם התאטרון והבידור וחיילי הלילה בפריס, ברלין ולונדון, כעיסוק עיתונאי המייצג את החזרה לגורמליות. כך אב"י וחבריו זיהו את סגנון הכתיבה הכבד והפולמוסי של העיתונות העברית ברוסיה עם מנטליות גלותית שממנה ניסו להשתחרר. העיסוק באסונות דרמטיים, בתגליות מדעיות מדהימות ובפרטים רכילותיים על שחקנית תאטרון צרפתייה מהוללת כמו שרה ברנאר, נראה להם חשוב ורלוונטי יותר מאשר דיון משמים בסוגיות פנים יהודיות-קהילתיות.

אולם כפי שציין בן-אב"י בזיכרונו, השתלטות ילידי הארץ על העיתונים הנפוצים בארץ בשנים שקדמו למלחמת העולם הראשונה, **הצבי-האור והחרות**, הביאה מסוף 1908 לעימות שהלך והתעצם בין ילידים למהגרים. בראש המתנגדים להגמוניה התקשורתית של ילידי הארץ עמד יוסף חיים ברנר, שפתח כמעט מיד עם עלייתו ב-1909 במלחמת חורמה נגד העיתונות הילידית, תוך שהוא משתמש בעיתונות הסוציאליסטית ובעיקר בעיתון **הפועל הצעיר**. היה זה מאבק בלתי שווה מכיוון **הפועל הצעיר** נדפס בתדירות נמוכה, פעם עד פעמיים בחודש, בכמתיים עותקים, מול **האור והחרות** היומיים שתפוצתם הייתה פי חמישה ויותר.

ברנר יצא נגד ההגמוניה של מה שהוא הגדיר כבורות, לבנטיניות, חיפוש אחר ריגושים ופופולריות צהובה. הוא האשים את ילידי הארץ שהם שטחיים, בורים, חסרי השכלה, חסרי מוסר, נהנתנים, ובעיקר בעלי אידאולוגיה המסכנת את המפעל הציוני. כבר ביולי 1909 נכתב **הפועל הצעיר** שחזונו של אחד העם להקים בארץ מרכז תרבותי נדון לכישלון, בין השאר בגלל עיתונים כמו **הצבי**, "שפיטם את הקהל

לאחר שקבוצה מקרב "צעירי ירושלים" החלה ללמוד מבן-יהודה את מלאכת עריכת העיתון ואף החליטה לממן מכיסה גיליון אחד בשבוע של **השקפה** (גיליון יום שלישי) ולהשתתף בהפקתו.⁵ שיתוף הפעולה נמשך כשנה, אבל גם לאחר מכן המשיך חלקם למלא תפקידים בולטים בעיתון. בעיתון בלטו שלושה ילידי הארץ, יהודים ספרדים: אברהם אלמליח, שהפך לחבר מערכת ומילא אף תפקיד של עורך בפועל של העיתון, שלמה ישראל שיריזלי ובן-ציון טאראגן שהדפיסו את העיתון. שיריזלי שימש שנים רבות כמו"ל העיתון.⁶

החברים באגודת צעירי ירושלים, שרבים מהם היו בני גילו וחבריו של בן-ציון, בנו של אליעזר בן-יהודה, שהחל באותה תקופה לחתום על מאמריו בשם בן-אב"י, התאימו לחזון האליטה הילידית של בן-יהודה כי הם היו ילידי הארץ וראו בהפצת השפה העברית כשפה חיה ייעוד. עם זאת הם תאמו את חזון בן-יהודה מסיבה נוספת: הם הגדירו עצמם כאנשי ימין כלכלי-חברתי ושאלו להקים חברת תעשיית-יצרנית קפיטליסטית. המודל התרבותי שעמד לנגד עיניהם היה המודל הצרפתי, וחזונום לא היה רחוק מזה של הרצל: חברה מערבית חילונית מודרנית, עתירת טכנולוגיה, שעונה על ערכים ליברליים קפיטליסטיים אולם מחוברת גם לעברה ההיסטורי, לשפתה העברית ולערכיה הלאומיים. קבוצה זו של ילידי הארץ הבדילה עצמה מהקבוצה של תושבי הארץ, האוכלוסייה המסורתית האשכנזית שחיה על כספי ה"חלוקה" ודיברה יידיש, והאוכלוסייה הספרדית שעסקה ברובה בסחר זעיר ומלאכה ודיברה לדינו וערבית. מטרתה של קבוצה זו של ילידי הארץ הייתה לקרב קבוצות אלה לשפה העברית ולרעיון הלאומי הציוני ולשלבם כאנשים יצרניים בחברה חילונית מודרנית, באמצעות פעילות תקשורתית וחינוכית. במקביל הבדילו עצמם ילידי הארץ גם מקבוצת העולים החדשים, בעיקר עולי העלייה השנייה שהחלו להגיע לארץ ב-1904. ילידי הארץ סברו שהם יכולים לשמש כוח מדריך ומלווה של עולים אלה, שעדיין לא הכירו את תנאי המקום, והעדיפו לדבר רוסית. להפתעתם, קבוצת המהגרים, שחלקם היו אנשים משכילים ומאורגנים במסגרת מפלגתית (מפלגת פועלי ציון המרקסיסטית והפועל הצעיר הסוציאליסטית) סירבו לקבל את היד המושטת, והתייחסו אליהם בבוז ובהתנשאות. הם ראו בילידי הארץ אוכלוסייה לבנטינית עצלה ונחשלת הזקוקה להדרכה של עולי אירופה.⁷ כתוצאה מכך התפתח בהדרגה עימות בין ילידים למהגרים בארץ.

בראשיתו של העימות היה כוחם של הילידים על העליונה. הוא זכה להתחזקות משמעותית בעקבות מהפכת התורכים הצעירים. מהפכה זו, שהתרחשה בקיץ 1908, הביאה לליברליזציה ברישוי עיתונים בארץ וגרמה לשינוי של ממש בשוק התקשורת המקומי. עיתונו של בן-יהודה **השקפה**, שיצא לאור פעמיים בשבוע, שינה את שמו ל**הצבי** ואחר כך ל**האור**, והפך באוקטובר 1908 ליומון. לצדו החל להופיע במאי 1909 עיתון **החרות** שגם הוא הפך בהדרגה ליומון. שני עיתונים אלה נשלטו עתה בידי קבוצת הילידים. **האור** של בן-יהודה נערך בידי בן-אב"י, שחזר לארץ בסוף 1908 לאחר כמה שנות שהיה בברלין.⁸ עיתון **החרות** הוקם על טהרת ילידי הארץ בני העדה הספרדית, רובם ככולם בוגרי "אגודת צעירי ירושלים": המו"ל והמדפיס משה עזריאל, והעורך אברהם אלמליח, שהוחלף לאחר כמון באיש "אגודת צעירי ירושלים" אחר, חיים בן-עטר, ששימש בתפקידו עד סגירת העיתון באפריל 1917.⁹ עיתון שלישי שהוקם בירושלים ב-1910, **מזריה**, זוהה אמנם עם הזרם האנטי-ציוני, האורתודוקסי, אבל עורכו, יצחק

מרדכי בן הלל הכהן, ששאפו לשבור את ההגמוניה התקשורתית של ילידי הארץ ולהקים עיתון אליטיסטי שייצג את ערכי תרבות העלית המשכילה של המהגרים ולהנחילה לציבור הרחב. הקמת עיתון "הגון" נתפסה כדרך מרכזית להילחם בהגמוניה הילידית וככלי להעברת ההנהגה וההשפעה לידי קבוצת המהגרים. ביוני 1909 עשה מרדכי בן הלל הכהן ניסיון לגייס כספים להקמת עיתון יומי רציני גדול, אך נכשל.¹⁷ ניסיון נוסף להקים עיתון אליטיסטי אנטי-ילידי נעשה בתחילת 1912 ואז הועלתה אף הצעה להזמין את נחום סוקולוב לעמוד בראשו, אבל גם הצעה זו נפלה מחוסר מימון.¹⁸ אולם מתנגדי ההגמוניה הילידית לא אמרו נואש. כעבור שנה, בפברואר 1913, שוב עלתה הצעה, שמרדכי בן הלל הכהן עמד מאחוריה, להקים עיתון ביפו. נעשתה פנייה למנחם אוסישקין ועלתה אפילו אפשרות לקנות מידי בן-יהודה את עיתונו האור ולהפכו לעיתון "הגון".¹⁹ אולם כמו ההצעות הקודמות, גם תכנית זו לא הגיעה לכלל מימוש וילידי הארץ המשיכו לשלוט בידי רמה במרחב התקשורתי הארץ-ישראלי.

מלחמת העולם הראשונה שמה קץ זמני לעימות בין עיתונות ילידית לעיתונות מהגרים ולחיפוש אחר אכסניה יומית לעיתון מהגרים "הגון". אולם מיד עם תחילת השלטון הבריטי התחדש העימות במלוא עוזו לאחר שתומכי העיתון היומי "הגון" הצליחו לממשו ולהקים את עיתון הארץ.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה נעלמה העיתונות הילידית בהדרגה. האור של בן-יאב"י נסגר בדצמבר 1914 ומשפחת בן-יהודה מהרה לעזוב את הארץ. מוריה האורתודוקסי נסגר חודש לאחר מכן. אבל העיתון הילידי הנפוץ בארץ, החרות בהנהגתם של ותיקי "צעירי ירושלים" חיים בן עטר ומשה עזריאל, החזיק מעמד עד אפריל 1917. הייתה זו הפעם האחרונה במאה העשרים שעיתון יומי בהנהגה בלעדית של מערכת ילידית ספרדית שלט לבדו במרחב העיתונות העברית הארץ-ישראלית.

ילידים ועולים בעידן המנדטורי – הקמת עיתון הארץ
 בקיץ 1919 חזרו בן-יהודה ובן-יאב"י לאחר גלות של ארבע שנים באמריקה וגילו שמאז הכיבוש הבריטי איבדו ילידי הארץ את השליטה הפוליטית, התקשורתית והתרבותית במרחב הארץ-ישראלי. המוסדות הפוליטיים והתרבותיים-תקשורתיים עברו לידיהם של עולי אירופה שניהלו את ענייני היישוב באמצעות ועד הצירים, שבראשו עמד מנחם אוסישקין, בעזרת עיתון "הגון" חדש על טהרת עולי אירופה. מאפריל 1918 הדפיסו השלטונות הבריטיים עיתון רשמי בשלוש שפות (אנגלית, עברית וערבית) בשם **חדשות מהארץ הקדושה**. כעבור שנה שכנעה קבוצת עיתונאים עולי אירופה, בתמיכת ועד הצירים, את הסוחר והנדבן יצחק לייב גולדברג לקנות את המהדורה העברית של העיתון ולהפוך אותה לעיתון עצמאי "הגון" בשירות ההסתדרות הציונית. העיתון החל לצאת לאור ביוני 1919 בשם **חדשות הארץ** וכעבור כמה חודשים קיצר את שמו ל**הארץ**.²⁰ הוא הופעל בידי מערכת שמנתה כולה עולים מאירופה, חלקם עולים "ותיקים" מרוסיה שעלו כבר בשלהי העידן העות'מאני, כמו מרדכי בן הלל הכהן, אברהם לודיפול, קדיש יהודה סילמן ויוסף לוריה, וחלקם לאחר המלחמה, כמו מרדכי טורוב, ששימש כעורך ראשי שבועות מספר והוחלף בידי עולה אחר, שמואל פרלמן, בסוף 1919 עד אמצע 1921, וזה הוחלף בתורו בידי עולה חדש אחר, לייב יפה, מאמצע 1921-סוף 1922,

במשך כל השנים עם 'ברוך הבא' לכל נדיב לב פעוט, עם אינטריגות קטנות וגדולות, עם דברים שבינו לבינה, עם פורנוגרפיה מן המין היותר גרוע של הבולברד הצרפתי וכו'. והעם הארץ-ישראלי שזה בצמא גם את המים הדלוחים האלה".¹² באמצע נובמבר 1910, בחג היובל לבן-יהודה, התייחס ברנר לתרומת עיתונו לתרבות העברית המקומית:

על עיתוניו של בית בן-יהודה כבר דברנו לא פעם. כבר העדנו על הכעור שבהם בחיצוניותם ובפנימיותם, על הקוריוזים שלהם בכל גיליון וגיליון, על צעקנותם הזולה, הצהובה, המגוחכה, שאין דוגמתה בעיתוני הרחוב היותר גרועים, כבר יודעים הכל. כי שום עיתון המכבד את עצמו במשהו, לא ירשה לעצמו מה שמרשה לו האור במאמריו, בחדשותיו, בקולות קריאתו אל הקוראים, בקורבנותיו של בן-יאב", בירכוניה של חמדה ועוד.¹³

לצדו של ברנר תקפו את האור והחרות גם יוסף אהרונוביץ, יעקב רבינוביץ ואחרים. אהרונוביץ האשים את העיתונות הילידית בגלוי שהיא מוכרת את שירותיה לכל דורש:

כך מנהגה של ירושלים וכך הוא מנהגה של עיתונותה. בגלוי ובלי בושה מדברים בני אדם על מאמר שלא נדפס עדיין, מפני שטרם השתוו עם מערכת פלונית או אלמונית בעד שכר ההדפסה. בלי כל בושה מספרת המערכת שעל פי המדובר בינה לבין ראש מוסד פלוני, אין היא רשאית להדפיס דבר על אודותיו או על אודות מוסדו כל עוד לא באה בדברים אתו ולא קיבלה את הסכמתו. בקיצור, עיתונות מכורה לכל, היום לזה ומחר לשני, וכל המרבה במחיר הרי זה משובח.¹⁴

יעקב רבינוביץ תקף את בורותם של ילידי הארץ וטרח ומצא שגיאות בוטות באור, ובעיקר בהחרות. כמה ימים לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, בסוף יולי 1914, הוא תמה איך אדם המכבד את עצמו יכול להמשיך לקרא את עיתון החרות כאשר בעיתון זה שטוקהולם הפכה לבירת הולנד.¹⁵

בעוד אנשי מפלגת הפועל הצעיר תקפו בחריפות את ילידי הארץ, הפעילו אנשי מפלגת פועלי ציון אסטרטגיה אחרת. הם ניסו לפנות בעיתונם **האחדות** לקהל היעד, ילידי הארץ, בעיקר לספרדים, ולגייס אותם למפלגתם, תוך שימוש בסגנון כתיבה פשוט ובהיר, ללא פתוס ומלודרמטיים. אבל כבר בכינוס הוועד המרכזי של המפלגה שהתקיים ביפו באוקטובר 1910, הודה עורך **האחדות**, יעקב זרובבל, שניסיון זה נכשל ומעטים מבני הארץ קוראים את עיתונם השבועי. לעומתם האור והחרות זכו להצלחה ניכרת בקהל המקומי והצליחו למכור בירושלים בלבד מאות רבות של עותקים (כל אחד בנפרד) בקרב האוכלוסייה העממית, בשל סגנונם הסנסציוני המגרה את החושים.¹⁶

אנשי הפועל הצעיר והאחדות לא הסכימו עם קיומה של עיתונות סנסציונית, שבה ראו מכשיר ניהיליסטי, נטול קו אידאולוגי מנחה, המפיץ מידע שקרי הטבול בבורות ומוכן למכור את שירותיו לכל המרבה במחיר. ברנר וחבריו סברו שלא במקרה ייצגה עיתונות זו את האינטרסים של בעלי ההון ביישוב, כלומר הסוחרים, הפרדסנים והספקולנטים. באמצעות הפצת תרבות הדוניסטית מערב אירופית, שמטרתה לבדר ולשעשע, הצליחו "גבירי" היישוב הישן, לטענת ברנר, זרובבל וחבריהם, להסיט את תשומת לבו של הנוער במושבות מערכי היסוד ההומניים של התנועה הסוציאליסטית הארץ-ישראלית והמירו אותם בכסף ובתענוג כמטרה לעצמה.

לצדם של בני העלייה השנייה עמד גם חלק מהציבור הבורגני המשכילי, שרובו היה עולים. חלקם היו בני העלייה הראשונה, כמו

התגובה הילידית: הקמת עיתון דאר היום והגדרת הזהות הילידית מול שנאת עולי אירופה

בשלב הראשון עמדו ילידי הארץ חסרי אונים נוכח השתלטות המהגרים על המרחב הפוליטי והתקשורתי הארץ-ישראלי. חיים בן עטר ניסה מיד לאחר שחרור ירושלים לקבל רישיון לחידוש הופעת החירות, אבל נדחה בידי השלטונות הבריטיים ומת מדלקת ריאות בסוף 1918. בן-אב"י ומשפחתו מצאו אפוא מרחב ציבורי שונה לחלוטין מזה שעובוהו כמה שנים קודם לכן. תחת לחצים שהופעלו עליהם הסכימו האב ובנו לעבוד תקופה קצרה בעיתון הארץ,²⁵ אבל הייתה זו העמדת פנים, שכן בן-אב"י ואביו היו נחושים להחזיר את ההגמוניה הפוליטית והתקשורתית-תרבותית לילידי הארץ. לפיכך, במקביל לעבודתם בהארץ הם הגישו בקשה לקבלת רישיון לעיתון יומי חדש. כחודש וחצי לאחר הופעתו המחודשת של עיתון המהגרים הארץ יצא לאור הגיליון הראשון של עיתון הילידים דאר היום. איתמר בן-אב"י מונה לעורכו הראשי.

בניגוד למערכת הארץ, שהורכבה על טהרת המהגרים, הקבוצה המייסדת של דאר היום נמנתה רובה ככולה עם ילידי הארץ. אשכנזים בני המושבות הוותיקות כמו אשר ספיר, אלכסנדר אהרונסון, פרץ דגן-קורנפלד, ישעיהו קרניאל (שחתם על מאמריו בשם "עזמות") וד"ר שלמה פלמן, ובני העדה הספרדית הוותיקה כמו שלמה קלמי, יצחק עבאדי, ואברהם אלמליח.²⁶ בין כותבי המאמרים הראשיים בלטו בני היישוב הישן אברהם שבדרון ויצחק יעקב ילין, ובמערכת פעל גם זלמן וייט מהעיר העתיקה. נראה אפוא שבדאר היום פעלה קבוצת עיתונאים שחלקם עבדו בעידן העות'מאני בשירות העיתון הספרדי החרות (העורך לשעבר אברהם אלמליח) ובעיתון האורתודוקסי מוריה (העורך לשעבר יצחק יעקב ילין), ולצדם עיתונאים שעבדו בהצבי (ישעיהו קרניאל, יששכר דב בר-דורא). המכנה המשותף המרכזי שלהם היה עובדת היותם ילידי הארץ שגדלו על ברכי השפה העברית, ותמכו באידאולוגיה ליברלית המקדשת את כלכלת השוק והיחזמה החופשית, המתנגדת לכלכלה הסוציאליסטית. בשנות העשרים הצטרף לדאר היום דור חדש של עיתונאים ילידי הארץ כמו עובד בן-עמי (דנקר), אורי קיסרי (קזרמן) ואהרון אבן-חן (פיינשטיין). עובד בן-עמי שדיווח מפתח תקווה ואהרון אבן-חן שדיווח מראש פינה היו בני 17 כשהחלו את עבודתם ככתבים מקומיים. לצד הדור הצעיר השתתפו בעיתון כמה מוותיקי היישוב, שהבולט שבהם היה אליעזר בן-יהודה, שהרבה לכתוב מאמרי פולמוס ועיון שהוצבו בראש העיתון, עד פטירתו בסוף 1922.²⁷ במאמר המערכת הראשון, ב-8 באוגוסט, הדגיש בן-אב"י שהעיתון הוקם בידי ילידי הארץ עבור ילידי הארץ למען חיים בריאים ונורמליים וכדי לקדם באמצעותו את מאבקם להעברת הנהגת היישוב והעם העברי בציון לידי הקבוצה הילידית:

שהרי רוצים אנחנו מתחת תכלת שמינו, מעל לראשי הררינו, אל נענוע ימינו ונחלינו, בין חרבות עברנו, בנייני עתידנו וליד גפנינו ותאנתנו, רוצים גם אנחנו לחיות את חיינו המאושרים חופשים מכל עקה חיצונית ומשחררים מכל השפעה גלותית האוכלת בבשרינו כל כך, אף פה, באדמת האבות; הן סוף סוף בקרב אחינו, בני גזעינו בילינו את מרבית ימינו, וכל זהר המזרח העבריי-ערבי פשט בעורקינו ובדמינו. למה איפה לא תהיה גם לנו במה משלנו, כלי מבטא להביע בו את דעותינו ורגשותינו, שדה פלוח שעליו נילחם מלחמתנו.²⁸

שהחלף בידי משה גליקסון, עולה חדש שניהל את העיתון מסוף 1922 ועד 1938.²¹

גישתו של עיתון הארץ אפיינה את גישת המהגרים, שראו עצמם כמבוגרים אחרים לחנך את הציבור בארץ ברוח הערכים האירופיים. לתפיסתם ילידי המקום, אשכנזים וספרדים כאחד, זכו לחינוך קלוקל, בעל אוריינטציה ספרותית צרפתית ועוצבו על ידי עיתונות צהובה נלוזה. שאיפתם הייתה להקנות להם חינוך מרכז אירופי רוסי-גרמני רציני ומעמיק. מערכת הארץ, שכונתה בפי מתנגדיה "אסכולת אודסה", ייצגה גישה עיתונאית שהייתה מקובלת על המשכילים היהודים ברוסיה מסוף המאה התשע-עשרה. בגישה זאת העיתונאי נחשב איש רוח שתפקידו אינו לאסוף ידיעות אלא להתרכז בכתיבה פרשנית ועיונית בשירות קבוצות חברתיות ופוליטיות. עבודת העיתונאי צריכה להתנהל במערכת. עליו להישען על מברקי סוכנויות הידיעות ולהקדיש את עיקר זמנו לניתוח משמעותו העמוקה של המידע. נוסף על כך צריך היה העיתונאי "הטוב" להקדיש חלק ניכר מזמנו לכתיבה פולמוסית כדי להגן על הקו האידאולוגי שאותו ניסה העיתון לקדם. לפיכך תפס עצמו העיתונאי נוסח "אודסה" כשילוב של חוקר אקדמי ומנהיג רוחני. לא לחינם כתב יוסף חיים ברנר ביולי 1919 ש"לעם היושב בציון נחוץ עיתון יומי, ולנו המשכילים בעם ולדורשי טובתו נחוץ שהעיתון הזה יהיה טוב".²² כמו ברנר, אימצו חברי מערכת הארץ גישה פטרונית כלפי הקורא. הם ראו עצמם כמחנכי הדור, כמעצבים הרוחניים של המון הקוראים השרוי בבלבול ובאפלה. מאמריהם צריכים היו להאיר את עיני הקורא, להגדיר את זהותו ואת מטרתו.

הרצון של עולי אירופה ליצור עיתונות "טובה" עבור ה"עם" ניכר כבר במאמר הפותח את גיליונו הראשון של **הדשות הארץ** המחודש, מ-18 ביוני 1919. המאמר זיהה את העיתון ה"טוב" עם העיתון ה"הגון" שמאפייניו הוגדרו באמצעות הנגדתו לעיתון הצהוב. הנגדה זו בין ה"הגון" לצהוב הייתה בשנות העשרים אחד הנושאים היותר מטופלים בעיתון הארץ. לגבי הארץ עיתון ה"הגון" הוא ראשית כול "עיתון שיהיה עומד לגמרי ברשות עצמו וידע לתאר ולברר את חזיונות חיינו מתוך הכרת הדברים הנכונים והבנתם הברורה". עצמאות כלכלית של העיתון נתפסה, אפוא, כתנאי יסודי ליכולתו לתאר את האירוע ולפרשו בדרך עניינית וללא משוא פנים. לעומת זאת, העיתון הצהוב אינו עומד על רגליו מבחינה כלכלית ולפיכך מוכן "למכור את חסדיו" לכל המרבה במחיר.²³

עיתון הגון אינו רק עצמאי, אלא גם אחראי. הארץ הכריז שהוא "שואף למלא באמונה את חובתו מתוך הכרת האחריות הגדולה שהוא מקבל על עצמו, באמרו להיות לפה לכל נושאי דגל תחייתנו בשעה חמורה זו של מעבר מחלום הציונות אל החיים המעשיים והממשיים ב'בית הלאומי'". בניגוד לעיתון ה"הגון", העיתון הצהוב נתפס כחסר אחריות ציבורית, כעסק פטייליסטי הרואה עצמו אחראי לרווחי בעליו בלבד. תפיסת האחריות של העיתון ה"הגון" נבעה מהדימוי העצמי של עורכיו כמורי דרך רוחניים וכמצפן מוסרי לציבור העברי. לפיכך נטלו על עצמם עורכי העיתון ה"הגון" את הסמכות להחליט איזה סוג של מידע תיאורי ופרשני ראוי שיגיע לידיעת הקוראים: "לא יהיה עיתונינו 'במה חופשית' לכל רעיון ולכל דעה שהיא [...] יש גבול לחופש הדעות שאין לעוברו בעיתון אשר מגמתו הכללית קבועה על ידי תכנית כל שהיא, ואפילו אם תכנית זו היא רחבה ומקיפה כתכנית הציונית".²⁴

מעולם לא הסתרנו את מטרותינו, מעולם לא הלכנו סחור, סחור, תמיד צעדנו קדימה בגאווה. היינו אולי סוערים יותר מידי, שהרי דם הבחורות זורם בעורקינו, אך לא נרתענו אחר בפני מי שיהיה, ובפני מה שיהיה – חלוצים היינו בשדה המערכה למיום יסדנו את עיתוננו"³¹. הצלחתו של העיתון הייתה לזרא לאויביו, ובעיקר לעיתון הארץ, שייצג את סגנון הכתיבה השכלתני הגלוי, ושהתייחס לדאר היום מתחילת דרכו בעוינות ואף בתיעוב. בן-אב"י הסביר עוינות זו ביחסם המתנשא והפטרוני של עולי רוסיה כלפי ילידי הארץ: "כי איכה זה הרהיבו בני הארץ הדלים והריקים, בני הארץ שהגולה הגדולה והנדבנית הואילה בטובה לחוש לעזרתם ולהשפיע עליהם משפע השכלתה ועשרה – איכה הרהיבו אלה, בחוצפתם היהירה ליצור במה לעצמם – במה גדולה ומלאת עניין בשביל להביע מעליה את רגשותיהם ולהרגיש בה מפעם לפעם את ישותם גם הם?" אנשי הארץ, טען בן-אב"י, לא הבינו מהיכן יש לילידי הארץ "שכל והבנה, ומי זה אימן את ידיו לכתוב ואת פינו לדבר". ומכיוון שלא התרצו והוציאו לאור עיתון, הם ניהלו בהם מלחמת חורמה: "לא היה גבול לזלזול אשר זלזלנו בו מיד, ולהאשמות אשר האשימונו בהן בדרך שיטתית וקבועה מראש [...] היינו למרעילי דעת הקהל, לאנשי 'הטון הגס', לסנבלטים, למלשינים, לחוליגנים' אפילו, וקו בולט שורטט אז בין שני העיתונים היומיים ההבדלם זה מזה בעיני הקהל התוהה – העיתון 'ההגון' מצד אחד, עיתונם כמובן, והעיתון 'הצהוב' מצד שני, עיתוננו"³².

הוויכוח בין עיתונות "הגונה" לעיתונות "צהובה", בין כובד הראש, האיפוק והאחריות של הארץ לבין הקלילות הרגשית ההדוניסטית והמחוצפת של עיתון ילידי הארץ, דאר היום, הפך כבר בתחילת הכיבוש הבריטי לוויכוח על הזהות התרבותית הרצויה לעם המתכנס בציון. העובדה ששני הצדדים סברו שלעיתון היומי יש כוח שכנועי עצום שבאמצעותו אפשר לבנות ולטפח זהות קבוצתית או לשנותה, גרמה להם להשקיע מאמץ ניכר בניסיון להגן על הדגם העיתונאי המועדף עליהם ("הגון", "בריא") ולנסות לקעקע עד היסוד את המודל השלילי ("צהוב", "גלותי"). כך אפוא, בתחילת שנות העשרים, פרצה ביישוב מלחמת תרבות בשאלת העיתונות הצהובה.

עימות ישיר בין ילידי הארץ לעולי אירופה ובין העיתון דאר היום לעיתון הארץ

הקמת דאר היום באוגוסט 1919 הביאה לחידוש העימות הישיר בין הילידים למהגרים. העימות התחזק בעקבות הבחירות לאספת הנבחרים שהתקיימו באפריל 1920. הבחירות שהתקיימו זמן קצר לאחר מאורעות תר"פ, הסתיימו בניצחון עולי אירופה, שיוצגו על ידי קואליציה של מפלגות השמאל והמרכז, ובתבוסת קבוצת ילידי הארץ שהורכבה מנציגי האיכרים/הספרדים והיישוב הישן. תבוסה זו הביאה למסע תעמולה חריף נגד אספת הנבחרים בעיתון דאר היום, שהכריז עליה אספה לא לגיטימית וקרא לחברי האספה לילידי הארץ להחרים את התכנסותה שעמדה להתקיים בתחילת אוקטובר 1920. העיתון ראה במסע הצלב שניהל נגד העולים אנשי השמאל והמרכז בראשות מנחם אוסישקין, שהשתלטו על אספת הנבחרים, מלחמה פוליטית, אבל גם מלחמת תרבות לכל דבר. בחודשים אוגוסט-ספטמבר 1920 יצאו עיתונאי דאר היום בסדרת התקפות כנגד ה"קולוניאליזם" התרבותי שהשליטו עולי מזרח אירופה, ובייחוד עולי רוסיה, בארץ ישראל. "קולוניאליזם" זה שם לעצמו למטרה למנוע את התפתחותו של אדם חדש, למחוק את

איתמר בן-אב"י המשיך והפליג בתיאורו הרומנטי של ילידי הארץ: הפגשתם בנו ברחובותינו וכרמינו, הראיתם אותנו על ספסלי בית הספר או ליד שולחנות בתי המסחר. במשם הצהרים הצורבת וברוח הסערה בחורף? השמעתם אל שיחתינו במשפחה וברחוב ואל צלצול שירנו בחגים ובנשפים? ציפורי דורר אנחנו, שאליהם ייחלה הגולה זה אלף שמונה מאות וחמישים שנה. העברים הצעירים אנחנו שעליהם שרו משורריה וכתבו סופריה, ושבהם מתגאים היום בכל פינות הגולה, מנהיגנו, מדינאינו ונואמינו כולם – בני ארץ ישראל הרעננה – הנה הננו!"²⁹

זהותם של יוצרי וקוראי העיתון "הבריא" הוגדרה על ידי שלושה מאפיינים: המזרחי, העברי והמערבי. "מזרחיים שואפים אנו להישאר בכל אשר נלך ובכל אשר נעשה. מזרחיים עם כל הטוב שבביטוי אהוב זה, ולמרות הצדדים הקלושים אשר בו. מזרחיים כאשר היו אבותינו לפנים וכאשר יהיו כל בנינו מחר". מרכיב שני בזהותם היה עבריותם: "ועבריים אנו אומרים להיות. עברים מבלי כל חשש של גלות, אף אם תהיה גלות זו זהובה ומדודה, מסודרה ושטחית, עברים כישעיה וכיחזקאל, כהמכבי ובן כוכב, כעקיבא וכדבורה". אבל ילידי הארץ מחוברים לא רק למזרח העברי, אלא גם לתרבות המערב:

ומערביים יחד עם כל אלה. זאת אומרת שקדימה נצעד תמיד, שלהשכלה ולקדמה ישחוקו לבינו. שלכל הנוצץ באמתו בתרבותם של עמי המערב נכמה ונצמא. הבו לנו חשמל ואורות, הבו לנו אווירון ואלחוט, הבו לנו כל מה שיצר האדם ויעז רוח אנוש עוד ליצור. בורועות פתוחות נקבלם, ובהכרת טובה נשתמש בהם עד יבוא היום – והוא קרוב מאוד – ושוב ישוב המזרח לתת למערב הרבה יותר מאשר נתן בימי יהודה וערב – אולי את השלמות עצמה.³⁰

היוצרים והקוראים של העיתון ה"בריא" הוצגו אפוא כתוצר של סינתזה בין מאפיינים "אוריינטליסטיים" המחברים עבר ומורשת עברית עתיקה למרחב גאוגרפי מרחי מחז גיסא ולתרבות מערבית מתקדמת מאידך גיסא. שלושה ערכים אלה נתפסו כאנטי-זהות לדמותו של היהודי הגלותי, המכוער והמתרפס, חסר חוט השדרה והנוטה להתפללות יתר. לפיכך העיתון ה"בריא" צריך לשקף, להבנות ולחזק זהות "בריא" ו"נורמלית" זו, ומנגד להילחם בכל מה שהוא יהודי וגלותי. הרצון להשתחרר מתסביך הגלות ולטפח תרבות שורשית ארץ-ישראלית הביא את בן-אב"י וחבריו לעודד סגנון כתיבה שכונה בפי מתנגדיהם "צהוב", מכיוון שראו בו ביטוי לנורמליות ולחוסן נפשי ופיזי.

הסגנון הסנסציוני התאים לקורא הילידי ולכן העיתון זכה להצלחה מיד. במלאת שנה להופעת העיתון, ציין עורכו בסיפוק: "התחלנו באמצעים מועטים, לא פנינו למי שהוא בבקשת תמיכה. רצינו להוכיח לבני ארצנו עצמם ולבני הגולה גם מה יכולים 'ירושלמים' לעשות בכוחות עצמם". ואכן, "גם השונאים לעיתוננו יודו כי דאר היום נכנס לכל שדרות העם. כי נמצא הוא בכל ערי הארץ ומושבותיה. אין כמעט אדם שאינו קורא אותו. ומשמונה מאות העתקות שהתחלנו בהם בראשית יסוד העיתון, זכינו עכשיו להוצאה יומית לפחות של אלפיים וחמש מאות. כמה פעמים הדפסנו יותר משלושת אלפי העתקה, וכמה פעמים – גם חמשת אלפים העתקות. להוצאה עצומה כזאת לא הגיע שום עיתון בארצנו עד היום הזה". כיצד להסביר הצלחה זו של העיתון, שהפך כבר בשנתו הראשונה לכלי התקשורת הנפוץ והמוביל בארץ? "הסיבה לעממיותו של העיתון היא – שידענו לעמוד על המשמר, שידענו לכוון את השעה, שידענו להגן על מעמדנו מבלי פחד ויראה.

לעצמו כמו בן דמותו בצרפת או באנגליה להשתעשע ולהתרגש בלא נקיפות מצפון והרגשת אשם "גלותית".³⁶ על מאמר זה הגיב כתב **דאר היום**, בר-דרורא, בטון סאטירי. הוא הגדיר את כינויי הגנאי של גליקסון "דייסה ספרותית" והוסיף: "הצבע הצהוב! מודה אני שאינני בקיא גדול בצבעים, אבל נדמה לי שבמאמרו של הדוקטור הנכבד יש גם כן יותר מקורטוב של צהוב". בר-דרורא ייעץ לגליקסון שזה עתה עלה לארץ, לאחר שנהנה שנים מתפנוקי התנועה הציונית ברוסיה, להקדיש זמן ללימוד הארץ, אנשיה, מוסדותיה ועיתוניה לפני שהוא חוזר משפט בברוטליות כה רבה.³⁷

הקריאה של **דאר היום** להחרים את הכינוס הראשון של אספת הנבחרים שהתקיים ב-7 באוקטובר 1920 לא נענתה והאספה נערכה.³⁸ אבל העיתון המשיך לנהל התקפה אישית חריפה נגד ההנהגה הפוליטית ובעיקר נגד ראש הקבוצה מנחם אוסישקין, שנתפס כמי שמגלם את רוחה של ההנהגה הגלותית שהשתלטה בכוח על הזירה הארץ-ישראלית ושעבדה את יושביה. ב-22 בפברואר 1921 יצא בן-אב"י במאמר קשה נגדו, תחת הכותרת "ובכל זאת לא אתה האיש".³⁹ אף שמאמר זה לא הוסיף טענות חדשות על אלה שהועלו בסוף 1920, הוא עורר, בעיקר בשל עיתויו, ערב נסיעת המנהיג לחו"ל, גל מחאות חסר תקדים נגד **דאר היום** ובאמצעותו נגד ילידי הארץ; עיתון הארץ היה הבמה המרכזית להתקפות אלה.

ב-11 במאס 1921 דיווח **הפועל הצעיר** על אספת מורים וחברי הסתדרות שהתקיימה ביפו ב-5 במאס וקראה להחרים את **דאר היום**.⁴⁰ ב-13 במאס 1921 התפרסמו בעיתון הארץ שני גילויי דעת נגד **דאר היום**. בפתח הגילוי הודיעה מערכת הארץ לקוראים שגילויי הדעת התקבלו בעקבות אספות של סופרים ועסקנים, ובהם חברים בוועד הלאומי, חברי אספת הנבחרים, חברי "ועד העיר ליהודי ירושלים" ומנהלי שתי הגימנסיות ושני בתי המדרש למורים בירושלים וביפו. עם זאת הדגיש העיתון שלא הוזמנו לחתום חברי מוסדות שהותקפו בידי **דאר היום**, כמו ד"ר טהון, ארתור רופין ושיינקין, וכן חברי מערכת הארץ שמילאו תפקידים ציבוריים כאליעזר יפה, שלום שוורץ וקדיש לייב סילמן. הימנעות זו של אנשי הארץ מלחתום נבעה מרצונם להגיש את אופיו חסר הפניות של העיתון לאור האשמות **דאר היום** שהארץ הפך לעיתון "הממסד".

מטרת שני גילויי הדעת הייתה "לגול מעל העיתונות והעסקנות הציבורית את חרפת **דאר היום**, לבטל את השפעתו המזיקה בפנים ובחוץ, ולשים לאל את הידיעות הכוזבות ודברי הפלסתר שהוא מפיץ נגד כל ניסיון של בנית ציבוריות בריאה". גילויי הדעת מכנים את **דאר היום** עיתון חסר אחריות של "כנופיה ידועה", המחולל "קלוקלת ציבורית נוראה". זהו עיתון המאופיין בהפקרות מוסרית, ובהיעדר מידה מינימלית של טעם, נימוס ותרבות. מעשי העיתון נתפסים כסכנה ציבורית לאומית: "העיתון חותר מיום ליום נגד כל מעשי הבניין והתקומה שלנו ומנהל מלחמה בלתי פוסקת כנגד כל ניסיון לסדר את הישוב ולהביא לידי ביטוי מדיני את צרכיו ושאיפותיו". לפיכך, לאחר ששיבחו את אוסישקין, דרשו חותמי גילויי הדעת מציבור הקוראים בארץ ובחו"ל לא לתת אמון בעיתון זה, ומציבור המפרסמים דרשו להפסיק לפרסם מודעות בעיתון. רשימת החותמים הייתה מרשימה, ומנתה עולי אירופה בני העלייה השנייה והשלישית: משה גליקסון, יוסף אהרונוביץ, חיים בוגרשוב. חיים ארלוזורוב. יצחק בן צבי, א"א

זהותו של הארץ-ישראלי ה"בריא" השואף ל"נורמאליות" ולחזור ולמלא את הארץ ביהודים גלתיים ובתרבות של חשבונאות קטנה, בכינות ורפיסות גוף ורוח. ילידי הארץ נשלטים בידי ועד צירים שלא הם בחרו ובידי ועדה זמנית שמזמן הייתה צריכה להתפטר. גופים אלה ארגנו בדרכי מרמה בחירות לאספת הנבחרים שבה ייצוגם של ילידי הארץ, בני המושבות והספרדים לא שיקף את כוחם הדמוגרפי. אוסישקין ואנשיו תוארו במאמרים כמנגנון משומן היטב של פקידים שואפי עצמה שאינם מעוניינים בטובת המפעל הציוני אלא בהעצמת כוחם. אוסישקין צויר כטיירן רב מדנים ועתיר כוח, "איש הברזל", המוקף ב"כנופיה" של אומרי הן המשרתת את ה"מנהיג הגדול". הוא מנהל את ענייניו באמצעות "סינוד קדוש" (קבוצה הכוללת את ד"ר יעקב טהון ואת נציג הפועלים, יצחק בן-צבי), וקבוצה זו מנסה לעשות הכול כדי לאבד ולהשמיד את מתנגדיה.³³

בסוף ספטמבר 1920 הגיב ד"ר משה גליקסון על סדרת מאמרים באמצעות מאמר חריף נגד ילידי הארץ שפרסם בעיתון **הפועל הצעיר**, תחת הכותרת "העיתונות הצהובה". בעקבות ברנר וחבריו בעידן העות'מאני הוא האשים את **דאר היום** בייצור תרבות קלוקלת, תרבות צהובה, לבנטינית ונחותה המגולמת בעיתונם **דאר היום** שהוא תמצית יכולת היצור התרבותית של ילידי הארץ. "יש עיתון-הנות המוכר לקוראיו כל סחורה שהם רוצים בה. יש עיתון המרעיל בארות ברשות הרבים וממלא את הארץ שקר, חנופה ודמגוגיה גסה, ויש עיתון שנוח לו כפתגמו השנון של בלזק, לשים לפני קוראיו את בשר אביו לארוחת בוקר, מלחודל לשעה קלה 'לעניין' אותם, ולגרות את עצביהם".³⁴ התייחסות בוטה זו הייתה הקדמה להתקפה חזיתית על **דאר היום** כמשלב את כל סוגי הכתיבה הצהובה: "עיתון יש לנו בבירתנו הלאומית הנצחית, בירושלים, עיר הקודש, ו**דאר היום** שמו. לכאורה עיתון עברי הדוגל בשם תחיתנו הלאומית, ואולם תמה אני אם אף עיתון אחד משל הבונדאים ושאר שונאי ציון שבעולם הולך ומזיק מיום ליום לתודותינו הלאומית והתרבותית כעיתון העברי, ו'הציוני' הזה". גליקסון לא היסס למתוח ביקורת על רמתם התרבותית של דור העלייה הראשונה ושל דור ילידי הארץ, ואת העברית שלהם. הוא טען שאין לבן-יהודה ולבנו מונופול על השפה העברית ותרומת האיש ודור ילידי הארץ לשפה היא הרסנית, כי שפת עיתונם של משפחת בן-יהודה היא "לשון ברברית, מקולקלת ומסורסת", ו"עבירה גסה אחת כנגד רוח הלשון ונשמתה, כנגד מהותה האורגנית וחוקיותה הפנימית", שהרי מדי יום הציץ העיתון לקוראיו "במקום לשון – צירוף מכאני פרוע של מילים מתות, במקום צורות מחשבה עבריות, היונקות משורשים קדומים – תרגום מכאני של מילים, מילים מחודשות מטומטמות, מילים-ממזרים שאין להם שורש וענף באילן העתיק".³⁵ השפה "הברברית", "המסורסת", משמשת את **דאר היום** כדי להפיץ בקרב קוראיו תרבות של בורות, שטחיות וטמטום מוחין, שהרי אין בעיתון זה אלא "רדיפה פרועה אחר סנסציות תפלות, טיפול חסר טעם של יושבי קרנות קרתנים בעניינים פשוטים ודלים, דברי הווי וגוזמאות משונות ושיחות של נשים מוזרות בלבנה". בכך רמז המחבר לנטייתו של **דאר היום** להרחיב בתיאור מעשי רצח ושווד, רעידות אדמה ושיטפונות, תאונות נוראיות, שבירת שיאי עולם בתחרויות מוטוריות ובהעפלה על הרים ודיווחי על חייהם האינטימיים של מנהיגי עולם. גליקסון לא היה מוכן לקבל את תפיסת **דאר היום**, כאילו הטיפול בנושאים אלה משקף תהליך של חילון ונורמליזציה, של יצירת קהל קוראים "בריא", שיכול להרשות

במלאכת הדיווח החדשותי והניסוח הסגנוני של דאר היום, נענו בידי האחרון בזלזול ובחרפות, שכן אנשי דאר היום טענו שהארץ פוסל את יריבו מסיבות של תחרות מסחרית. בעלי דאר היום אינם מבינים, לדברי כתב הארץ, שום דבר היוצא מגדר התחרות ונעשה לא לשם הנאה פרטית. אולם כאן, בצורה מפתיעה, אף על פי שהארץ הבטיח שלא ילך בדרכי יריבו, פתח העיתון בסדרה של התקפות אלימות על דאר היום. הוא כונה בפיו "עיתון של לוונטינים היוצרים כאן גלות חדשה חסרת רוח היהדות, איזו מושבה מצרית בתרגום עברי גרוע ונלעג". את עורכי העיתון האשים שיש להם "מצח אישה זונה" מפני שהאשימו את יריביהם ביצירת קרע בעם אף שהם היו האחראים להרעלת האווירה ביישוב.⁴⁵

יותר ויותר השתכנעו אנשי הארץ ששורש הבעיה אינו בהכרח בעיתון הצהוב אלא בקהל היעד שלו, קרי ציבור ילידי הארץ. לפיכך, במאמר מ־17 באוגוסט 1921 הציע הארץ פתרון משלו לבעיית הקהל הארץ־ישראלי: "רק דבר אחד יוכל לגרום את דאר היום ואת הקוראים שלו. אם יבוא לארץ זרם של עולים חדשים, אם יחדרו אליה גלי אור חדש, אם יתחילו חיים ציבוריים בריאים – אז יגרפו וישטפו בזרם שוטף את כל הזוהמה שנשארה משנות החלוקה והשנוררות ויטהרו את האוויר המחניק".⁴⁶

אשר ספיר ענה להארץ באותה לשון עצמה במאמר תגובה מ־24 באוגוסט בשם "אובדי עצות". הוא לא התנגד עקרונית לעלייה כל עוד היא קיבלה את ההגמוניה של ילידי הארץ וכל עוד היא עוצבה ברוחם של ילידי הארץ. הוא טען שזרם העלייה שגיע יחזק את העיתונות ה"בריאה" וישטוף בזרם מים אדירים את המיעוט הגלותי הפרזיטי שהשליט בארץ טרור תרבותי. הוא הוסיף: "הגלות החדשה, הגלות של אודסה, של פינסק ומינסק נבראה על ידיכם, אתם הכנסתם את הרוסיות ומנהגיה לחיינו הארץ ישראלים. רוח של רוסיות ולא של יהדות הבאתם לארצנו ובני הארץ לא יתנו לכם בשום אופן לטנף את הארץ ברוסיות זו".⁴⁷

הטון האלים מאוד במאמר מ־17 באוגוסט 1921, ובעיקר השימוש בביטוי "מצח אישה זונה", הביא את אנשי דאר היום לעשות מעשה. עורכי העיתון ראו במשפט זה משום פגיעה בפקודת העיתונות מס' 21 (מ־1908). בין 18 באוגוסט 1921 ל־22 שבו התנהלה חליפת מכתבים בין אשר ספיר, מנהל "הסולל" והעורך האחראי של דאר היום, לבין שלום שוורץ מהארץ. ספיר ציטט את פקודת העיתונות ודרש מהארץ לפרסם התנצלות מעל דפי הארץ. הארץ התעלם מהמכתב, אך מאוחר יותר הביע נכונות לפרסם מאמר מצונזר שממנו ישמיטו את אותם חלקים שיש בהם "רקלמה. לדאר היום מחד ולזלזולים בהארץ מאידך". ספיר סירב ודרש פרסום מלא. משלא נענה, פנה למושל המחוז. ב־23 באוגוסט 1921 סגר ממלא מקום מושל המחוז את עיתון הארץ לשבוע. אולם הארץ התעשת במהירות, החליף את הלוגו של העיתון להעם והמשיך להופיע תחת שם זה עד 30 באוגוסט 1921.⁴⁸ בשנת 1922 נרגעו בהדרגה העימותים בין דאר היום לקבוצת אוסישקין. ירידת המתח לא פגעה בתפוצת דאר היום, שהמשיך לספק סנסציות וסקופים בנושאי אסונות, פשע וספורט, אבל תפוצתו של עיתון הארץ, שחסר עתה את הממד הלוחמני וחזר להיות עיתון, רציני, כבד ואפור, נפגעה. דאר היום המשיך לשלוט במרחב הציבורי בעוד תפוצתו של הארץ הלכה ופחתה; כתוצאה מכך הוא נקלע למשבר כלכלי חמור. באוקטובר 1922 נפוצו שמועות שמצבו של עיתון הארץ

קבק, יוסף קלויזנר, מרדכי בן הלל הכהן, חיים חיסין, יעקב פייכמן, מנחם פוזננסקי, א"ז רבינוביץ ור' בנימין.⁴¹ בתגובה לדרישה לחרם כתב אליעזר בן־יהודה בדאר היום שתומכי העיתונות ה"הגונה" אינם אלא עולים ממזרח אירופה, קבוצת מיעוט המנסה למחוק את סגנון הכתיבה ה"בריא", חסר התסביכים של ילידי הארץ ולכונן בה שלטון טרור תרבותי נוסח רוסיה הבולשוויקית, שלטון השואף להרוס את הזהות הארץ ישראלית ולבנות בה גלות חדשה. לטענה זו הצטרף גם אשר ספיר, שראה במתנגדי דאר היום פקידים הזוחלים לפני אדונם, כנופיה של "עניי מעשה ועניי דעת" המנסה להרעיל את נשמות הקוראים התמימים, אולם גילוי הדעת שלהם אינו אלא "צעקה של גסיסה".⁴²

כנגד גילויי הדעת שהתפרסמו בעיתון הארץ פרסם דאר היום שני גילויי דעת משלו שמנו רשימה של מאות שמות של אזרחים תומכי העיתון, כולם ילידי הארץ. גילוי הדעת הראשון נדפס ב־22 במאסר והשני ב־11 באפריל 1921. מטרת פרסומים אלה הייתה להראות שהחותמים על פרסומי הארץ אינם אלא קבוצת מיעוט פרזיטית המורכבת מעולי אירופה שאינה משקפת את דעת הקהל. דעת הקהל ה"אמתית" אינה מורכבת מקומץ סופרים, מורים ועסקנים, אלא מילידי הארץ המוצגים כבעלי מקצועות יצרניים. מכיוון שהחותמים על גילויי הדעת ציינו לצד שמם גם את עיסוקם, אפשר היה לאתר ביניהם איכרים, סוחרים, בעלי בתי חרושת (57 חתימות מיפו בלבד), עורכי דין, רופאים ורוקחים מכל קצות הארץ: מירושלים, מיפו, מחיפה, מצפת וכמעט מכל המושבות הוותיקות. הם כללו אשכנזים וספרדים (ובהם בני משפחות אלישר, אנג'ל, אלמליח, ברמן, שאקי ונבון מירושלים). החותמים הדגישו שאין הם מתפרנסים מקופת העם אלא חיים מיגיע כפיהם. כולם הצהירו שאין הם עולים חדשים אלא אזרחי הארץ משכבר הימים. לפיכך הם המייצגים האמתיים של דעת הקהל העברית. מתוקף מעמדם זה הם גינו את גילויי הדעת בהארץ שבהם הם ראו "משום כפיה והטלת אפטרופוסות על דעת הקהל", ומחו בתוקף נגד הניסיון להציג את דאר היום כעיתון המסכן את המפעל הציוני.⁴³

מלחמת גילויי הדעת במאסר 1921 המחישה את התהום העמוקה הפעורה בין עולי אירופה, חסידי העיתון ה"הגון" לבין ילידי הארץ, חסידי העיתון ה"בריא". הוויכוח שראשיתו בעיסק בסגנון הכתיבה העיתונאי הרצוי, הפך לפולמוס סוער על דמותו הרצויה של "האדם החדש". האם יהיה הוא בן דמותו של עיתון הארץ – עולה בן אירופה, משכיל, מעודן, רציני, אחראי ו"הגון" – או בן דמותו של דאר היום: יליד הארץ, איש מעשה מחוספס הנותן דרור לרגשותיו, אמיץ, חוצפן ותאב חיים?

מאורעות מאי 1921 ומותו הטרגי של יוסף חיים ברנר הביאו להפסקה זמנית בעימות, אבל בסוף אוגוסט 1921 הוא התחדש, על רקע מערכת הבחירות לקונגרס הציוני הי"ב. במערכת הבחירות כינה דאר היום את קבוצת אוסישקין ובעלי בריתה, "ילדי הגטו". על רקע מאמר זה יצא עיתון הארץ ב־17 באוגוסט 1921 בהתקפה חסרת תקדים בחריפותה נגד דאר היום.⁴⁴ בתחילת המאמר שנשא את הכותרת "הפקרות", נטען שתהום עמוקה ובלתי ניתנת לגישור מפרידה בין העיתון ה"הגון" לעיתון ה"צהוב", מכיוון ש"אין לנו כלי זין של דאר היום – כלי הזין של התנפלויות אישיות, של רכילות, של חדירה לחיים פרטיים והאשמות בשאיפה להתחרות בעיתון השני". כל ניסיונותיו של הארץ "לחנך" את יריבו ולהצביע לפניו על פגמים

ילידי הארץ. הפולמוס בין העיתונים קיבל תפנית כאשר עיתון הארץ שינה את טקטיקת ההתקפה שלו והחל לבדוק בעקיבות את מהימנות המידע שהתפרסם בדאר היום. אמנם כבר ב־1920 האשים הארץ את יריבו בהצגת מידע חדשותי מרושל, שגוי ואף מזויף, אולם עתה, בהנהגת עוזרו של גליקסון, משה מדזיני, הפכה ביקורת אמינות מברקי דאר היום לכלי המלחמה המרכזי של הארץ נגד יריבו.⁵⁵

אובדן ההגמוניה של ילידי הארץ במרחב התקשורתי הארץ־ישראלי: בין בן־אב"י לז'בוטינסקי

למרות מאמציו של עורך הארץ, משה גליקסון, המשיך דאר היום לשמור על ההגמוניה התקשורתית של ילידי הארץ במרחב התקשורתי הארץ־ישראלי. סגנון העריכה הספקטקולרי־סנסציוני, הכתיבה הפשוטה והסיפורית, ובעיקר ייזום של מסעי צלב פוליטיים שהתיימרו לחשוף את חוסר האונים והשחיתות של המנגנון השליטה שהקימו ילידי אירופה בארץ, הגדיל את תפוצת דאר היום הירושלמי והעמיד את הארץ בסכנה מתמדת של סגירה. לשיא כוחו הגיע העיתון בשנים 1924–1926, כאשר פתח במסע צלב תקשורתי נגד מנהל מחלקת ההתיישבות של ההסתדרות הציונית, ד"ר ארתור רופין. העיתון עמד לבדו מול מערכת התקשורת הארץ־ישראלית שהורכבה מהיומון הארץ והשבועונים הסוציאליסטים הפועל הצעיר וקונטרס, והצליח לסחוף אחריו אלפי קוראים.⁵⁶ ואכן, אנשי המחנה הסוציאליסטי היו מודאגים מעוצמתו של דאר היום. המחנך שלמה שילר ציין ב־1924 שיש נטייה לזלזל "בז'ורנליסטיקן" בן־אב"י, אבל הוא מציע שלא לזלזל בעיתון שבן־אב"י עורך, שכן "סוף סוף זהו העיתון הנפוץ בארץ. יש לו אלפי קוראים. אין מדרכם של עיתונים מסוג זה להרים את הקוראים ולהדריכם, אלא לעשות להם מטעמים ולכוון ללבם. ואם מאמרי החתירה מופיעים כסדרם בעיתון, ואין פוצה פה נגדם מתוך חוג קוראיו, סימן הוא שהם מכוונים לדעתו של חלק ידוע מן הקהל הארץ ישראלי, של אותו החלק המתרכז סביב דאר היום". שילר הזהיר שהמלחמה בדאר היום, בקוראיו ובבעלי ההון התומכים בו, תהיה קשה וארוכה. היא דורשת גיוס כל המשאבים, אולם זוהי מלחמה הכרחית שתכריע מה תהיה דמותה העתידית של החברה העברית בארץ: האם תעוצב כחברה קפיטליסטית תחרותית או כחברה סוציאליסטית הומנית.⁵⁷ שנתיים מאוחר יותר הודה איש תנועת העבודה, יעקב רבינוביץ, שהשפעתו של דאר היום חרגה מהקהל הקבוע של העיתון שהורכב מאנשי המושבות, היישוב הישן הספרדי והאשכנזי, והמעמד הבינוני בכלל, וחדרה לציבור הפועלים העירוני, שרובו מנה את עולי אירופה. זו הייתה אחת הסיבות להחלטתה של הנהגת ההסתדרות העובדים להוציא לאור ביוני 1925 את היומון דבר:

מכיוון שהתרכז ציבור פועלים גדול בעיר, והרחבת הצרכים התרבותיים נעשית על חשבון משקלם הפנימי של הצרכים, והסנסציה העירונית והסקרנות הגדולה, והאדם הנמצא הרבה מאוד ברחוב, אין לו פנאי להתרכז, ומהומת העיר מטרידה, לכן עיתון יומי נחוץ לפועל לכלל בני העיר. הצימאון שבו היו פועלים עירוניים קוראים את דאר היום בימי ההתנפלויות על אוסישקין ורופין, והבליעה לתיאבון של עיתוני חו"ל ברוסית וביידיש הראו את הצורך הגדול בעיתון יומי.⁵⁸

במידה רבה הייתה הופעתו של עיתון יומי תל־אביבי שני בקיץ 1925 שקרא תיגר על דאר היום תחילת הסוף של ההגמוניה של ילידי הארץ על המרחב התקשורתי הישראלי. בעיתון דבר, כמו בהארץ, עבדו עיתונאים עולי אירופה, אנשי העלייה השנייה והשלישית, וכמו

כל כך רע שהוא עומד להיסגר בקרוב. איתמר בן־אב"י, שהחל לכתוב יומן אישי (שחלקים ממנו שמורים בארכיון הציוני המרכזי בירושלים) ב־2 באוקטובר 1922, הגיב לשימועות כבר ב־23 באוקטובר: "שומעים היום בעיר כי הארץ תחזל להופיע. אינני יכול להאמין, ש'הרוסים' יסגרו את עיתונם 'ההגון'. אך היכול להיות כי לרגל 'שביתת הנשק' של אוסישקין ודאר היום רואים 'הרוסים' כי אין יותר כל זכות קיום לעיתון, שהיה מיום היוולדו לא יותר מחוברת אודיסאית אשר הופיעה מידי יום ביומו?"⁵⁹ כעבור שבועיים הפכו השימועות לעובדה. הארץ נסגר ב־4 בנובמבר 1922. באותו יום כתב בן־אב"י ביומנו:

הארץ לא הופיעה היום, ועלי להודות – למרות כל השמחה אשר הרגשתי במעמקי לבי על אשר סוף סוף עלה בידנו, אנחנו בני הארץ, להמית את הארץ לאחר מלחמה קשה של שלוש שנים ומחצה – רגש של צער מלאני למחשבה שאין ארץ ישראל יכולה לכלכל שני עיתונים יומיים. מי כמוני יודע בכמה צרות הצלחתי לבסס את דאר היום שלנו! במאתיים לירה התחילנוה וזאת למרות העובדה שמנהל קבוצת הארץ הראשון, שלמה זלצמן, הכריז כי עיתוננו לא יחזיק מעמד ששה שבועות וכי ישקע עד שימגרנו כליל. ולא נשכח את החרפות נגדנו ואת החרם הגדול והאחרון שבו השתתפו מפחד 'הרוסים' אף חלק גדול מידידינו [...] נדמה היה אז כי לא נוכל לעמוד בפני הנחשול וכי סופו של דאר היום הגיע. אך מה שהוא בריא וטבעי מנצח תמיד. הארץ הייתה תרבותית ונשמעה יותר מידי לענייני הסיעה. דאר היום היה עיתון חי, רענן, מלא ענין, חדש תמיד. זהיר, נמרץ, מעז ומעניק, והביע את דעת הקהל העממית של א"י – ליוזמה הפרטית, כנגד הבזבז, להסכמה הערבית ונגד הקיצוניות, לעיקריות הטהורה ונגד הגלותיות לכל צורותיה, באורגניותה. ברוסיותה, המופרות [...] הנה מדוע לא נפל במלחמה, הנה מדוע נתחבב על העם. והארץ ירדה מטה מטה עד היותה לסמרטוט אמיתי.⁶⁰

בן־אב"י סיים פרק זה ביומנו בקריאת שמחה על ניצחון ילידי הארץ: "הננו היום היחידים, התקיפים, הכל יכולים". אולם דברים אלה נאמרו בהרבה חשש, שכן "נצחוננו הוא גדול ועצום, יותר ממה שקיוונו, אך הנדע להשתמש בו? הנדע להישאר בגבולות הכוח האפשרי? הנדע להיות גאים בניצחון כאשר היינו גאים ברגעי המריבה בנו?"⁶¹ בן־אב"י קיווה שילידי הארץ ידעו לנצל את הסתלקותו של עיתון הארץ, לשמור על איחוד השורות ולהשתלט במהירות על המרחב התקשורתי־תרבותי־פוליטי הארץ־ישראלי.⁶²

אבל תקוותו נכזבה. הארץ נשאר סגור בסך הכול 13 יום. בתחילת נובמבר 1922 הודיע העיתון על פירוק חברת "הארץ" ועל הקמתה של חברה חדשה בבעלות "קבוצת עובדי הארץ". לתפקיד העורך התמנה יריבו הוותיק של דאר היום, משה גליקסון, שהכריז ב־19 בנובמבר 1922 על שינויים ושיפורים בעיתון, בעיקר בחלק החדשותי. אולם כמכלול, הבטיח העורך, ימשיך העיתון לשמור על אופיו ההגון, לייצג גישה לאומית, אחראית ולדווח באופן רציני ומעמיק על המתרחש. בהתאם למסורת העיתונאית האודסאית המשיך העורך להפגין גישה פטרונית מחנכת כלפי קוראיו. הוא הודיע שהעיתון "בא לספק את צרכי הציבור, אבל אין הוא בא לעשות את רצונו, להיגרר אחרי נטיותיו או לגרות את רגשותיו על־ידי דברים שבהפתעה ובסנסציה".⁶³

מינויו של גליקסון לעורך הראשי של הארץ והעברת העיתון בינואר 1923 לתל־אביב הביאו להחרפת הקונפליקט בין העיתונים.⁶⁴ גליקסון, שכתב קודם למינויו בפועל הצעיר, הכריז עתה מעל דפי העיתון התל־אביבי על מלחמת חורמה בעיתון הירושלמי הצהוב של

הודיע **דאר היום** על גידול במספר גיליונותיו והוספת 1,250 גיליונות לתל-אביב וליפו, אלף גיליונות לירושלים ו-600 לחיפה.⁶⁴ אבל נראה שבסוף אוקטובר 1928 שוב ירדה תפוצת העיתון.

בסוף 1928 נראה היה ש**דאר היום** מתקשה לחזור לשלוט במרחב התקשורת המקומי ומצד שני אויביו, **הארץ**, ובעיקר **דבר**, מתחזקים והולכים. הסיבה לכך לא נבעה רק מהמשבר הכלכלי או מבעיות אישיות במערכת **דאר היום**, אלא משינוי אטי במפה הדמוגרפית המקומית שהביאה בהדרגה לעלייה במספרם היחסי של אוכלוסיית עולי אירופה בקרב האוכלוסייה היהודית בארץ, מגמה שהלכה והתחזקה בסוף שנות העשרים והביאה בשנות השלושים לאובדן ההגמוניה של ילידי הארץ בתקשורת המקומית לשנים ארוכות.

מאז הקמתו עוצב **דאר היום** כעיתון שהמערכת שלו הורכבה מרוב מוחלט של עיתונאים ילידי הארץ ושהופנה לקהל יעד שרובו ילידי הארץ. בן-אב"י האמין שגם עולי אירופה לאחר תקופת הסתגלות צריכים לקרא את עיתונו, קרי שהעיתונאי יליד הארץ צריך לחנך ולעצב את תמונת עולמו של העולה מאירופה. אולם בסוף 1928 חל שינוי בגישתו. לראשונה הוא היה מוכן לפתוח את מערכת העיתון לפני עיתונאים שאינם ילידי הארץ. ב-17 בספטמבר 1928 הכריז בן-אב"י על כניסת עיתונאים חדשים לעיתון, ובהם לראשונה שני "עולים חדשים": אביגדור המאירי ("המקורי שבמשוררי ארצנו") ואב"א אחימאיר. כניסתם של אחימאיר והמאירי לעיתון לא הייתה דבר של מה בכך. הם היו חברי התנועה הרוויזיוניסטית, שבן-אב"י לא היה חבר בה. אפשר כמובן להסביר מהלך זה בסיבות של תפוצה. אחימאיר נודע כהוגה ועיתונאי מוכשר שכתב בדבר וחצה את הקווים ועבר לתנועתו של ז'בוטינסקי, בעוד הסופר והמשורר אביגדור המאירי נודע כרוח החיה שמאחורי התאטרון הסאטירי החשוב בארץ, "הקומקום", ואחר כך "המטאטא". שמם נועד להוסיף יוקרה וקוראים לעיתון, אבל בה בעת הוא ציין שינוי מגמה במאבק שבין ילידים ומהגרים שבו השתתף איתמר בן-אב"י מתחילת המאה.

אולם כניסתם של המאירי ואחימאיר לא הייתה אלא הקדמה למהלך הגדול והמפתיע של בן-אב"י. ביום שישי, 23 בנובמבר 1928, יצא העיתון כותרת גדולה: "הבשורה שהבטחנוה לקוראינו, זאב ז'בוטינסקי – עורכינו הראשי". הידיעה ציינה שזה זמן הופצו בעיתונות המקומית ידיעות על מכירת **דאר היום** לרוויזיוניסטים ועל נסיעתו של בן-אב"י לאמריקה. האמת היא שבמשך חודש ניהלו ראשי העיתון משא ומתן עם נשיא התנועה הרוויזיוניסטית העולמית, זאב ז'בוטינסקי, לקבל על עצמו את העריכה הראשית. משא ומתן זה נגמר בכי טוב, אבל הנהלת העיתון תישאר כמיקודם בידי שותפות "הסולל".⁶⁵ העברת העריכה הראשית לידי ז'בוטינסקי הוצגה כצעד בעל משמעות מסחרית שמטרתו לחלץ את העיתון מהמשבר שבו היה. לא דובר במכירת העיתון, אלא בהחזרתו בלבד. בן-אב"י ווייס המשיכו לשלוט בו כלכלית, אבל האחריות התוכנית הועברה לידי ז'בוטינסקי. עם זאת, לטענתו של בן-אב"י העברת אחריות זו לא עתידה הייתה לפגוע באופיו של העיתון כמייצג ילידי הארץ, מכיוון שבן-אב"י עצמו ואנשיו ימשיכו לכתוב בו. בן-אב"י הדגיש בזיכרונותי שהעיתון לא הועבר לידי המפלגה הרוויזיוניסטית אלא לידי ז'בוטינסקי עצמו למשך שנתיים. לדבריו הוא פגש את ז'בוטינסקי לאחר שזה בא לארץ כדי לשמש כמנהל סניף סוכנות הביטוח הבין-לאומית "יהודה". ז'בוטינסקי יצר עמו קשר והם פגשו בבית הדפוס של **דאר היום** בירושלים. בפגישה זו, שהתקיימה

קוראי עיתון **הארץ** רובו של ציבור קוראיו לא נמנה עם ילידי המקום. במחצית השנייה של שנות העשרים גדלה בהדרגה תפוצתם של שני עיתונים אלה ובמקביל נחלש בהדרגה מעמדו של **דאר היום**. תרמו לכך סכסוכים פנימיים בתוך העיתון (מאבקים בין איתמר בן-אב"י לבין האישי מס' 2 בעיתון, אלכסנדר אהרונסון, שפרש בסופו של דבר),⁶⁶ והיעדרויותיו הארוכות של בן-אב"י, שהתעייף מעומס העריכה ויצא בשליחות הקרנות הלאומיות למסעות ארוכים לגיוס כספים בחו"ל. בן-אב"י היה הרוח החיה בעיתון והיה אחראי כמעט לבדו לשמירת אופיו הדרמטי-ספקטקולרי. הוא ידע להחיות ידיעה אפורה ולהפכה לחדשה סנסציונית מרתקת, ויום את רוב מסעי הצלב של העיתון. אולם בזמן היעדרויותיו הארוכות מהעיתון לא הצליחו ממלאי מקומו, אברהם אלמליח ופרץ דגן-קורנפלד, לשמור על אותה חיות וספקטקולריות שאפיינה את העיתון. לפיכך, כשנכח במערכת – שגשג העיתון, וכשנסע לחו"ל – צנחו מכירותיו. אולם לצד סיבות אישיות לשקיעת **דאר היום** היו גם סיבות אובייקטיביות. ראשית תרם לכך המשבר הכלכלי שממנו סבלה הארץ בשנים 1926-1927. המשבר, שהורגש תחילה בענף הבנייה, התפשט במהירות החל בתחילת 1926 בכל ענפי המשק והביא לפיטורין המוניים. בסוף השנה היה כבר כשליש מכוח האדם האקטיבי במגזר היהודי מובטל. עובדה זו הביאה לירידת כוח הקנייה במשק, לצמצום האשראי, לסגירת בתי מסחר ומפעלים, להקפאת הבנייה, לצמצום העלייה ולהגברת הירידה מהארץ.⁶⁷ **דאר היום** סבל מהמשבר. כבר בתחילת 1926 ירד מספר המנויים והקונים וירדו משמעותית ההכנסות מפרסום בעקבות צמצום שטח המודעות. ב-20 במאי 1926 יצא מנהל העיתון, פרץ דגן-קורנפלד, ללונדון לבקש תמיכה כספית מבעל המניות הראשי של העיתון, בן-ציון רובינשטיין, אולם פניו הושבו ריקם. העיתון היה שקוע בחובות כבדים בגלל השקעה בבניית בניין המערכת החדש ברחוב הסולל (החבצלת) ולא עמד בהחזר חובותיו. בעקבות זאת עמד בסכנת סגירה. בקיץ נקראו בעלי המניות של העיתון לפגישות דחופות פעמים מספר, ולבסוף בספטמבר 1926 נאלצה חברת האם של **דאר היום**, חברת "הסולל", להכריז על פשיטת רגל ועל פירוק החברה. העיתון המשיך להופיע כסדרו אבל הוחזר לתקופה של כמה חודשים לאברהם אלמליח, ובאפריל 1927 נמכר בית הדפוס של העיתון לאחד מחברי המערכת, זלמן וייט. לבסוף, לאחר תקופת זעזועים, עברה הבעלות על העיתון באוגוסט 1928 לשותפות של זלמן וייט ואיתמר בן-אב"י.⁶⁸

דאר היום ניסה לשקם את מעמדו ולהגדיל את תפוצתו ופתח בסוף אוגוסט 1928 במבצע קידום מכירות אגרסיבי שבמהלכו הוריד את מחיר הגיליון לחצי גרוש.⁶⁹ בן-אב"י הודה בדברי ההסבר למהלך זה שמשבר 1926-1927 היה "משבר כלכלי שלא היה לנו כמותו בתולדות יישובינו מאז תחילתו, לפני יובל שנים, וירידת העסקים והתנועה בכל מקום, וגם יציאת אלפים מבני ארצנו למדינות חוץ, גרמו להגברת הקשיים אשר לעיתונים היומיים במלחמתם האדירה לקיומם הרפוף". אבל לטענתו המשק הראה סימני התאוששות ולכן הגיע הזמן לבצע מהלך מהפכני של הורדת מחיר העיתון לחצי, שכן העיתון הוקם "לשם התעממות המילה המודפסת ושנועד מתחילתו להמונים הרחבים, מחוסרי האמצעים", ולפיכך הורדת מחיר העיתון תהפוך אותו "לעיתון עממי בכל משמעותה של מילה זו".⁷⁰ ואכן, הורדת המחיר (החל ב-17 בספטמבר 1928) הביאה בימים הראשונים לעלייה ניכרת במספר הקוראים. שבוע בלבד לאחר כניסת המחיר החדש לתוקף, ב-23 בספטמבר 1928,

המו"ל "שותפות הסולל", הופיע בחלק השמאלי העליון של הגיליון. בעמוד פנימי של הגיליון התפרסמה חליפת מכתבים אוהדת בין בן אב"י לז'בוטינסקי. בן-אב"י הכריז בהתרגשות שהוא מאושר למסור לאישיות היקרה והמוערכת ביותר בעיניו בעולם העיתונות את עיתונו, והדגיש שזכותו של המנהיג הרוויזיוניסטי לקבוע את עיצובו של העיתון ואת הקו הפוליטי שלו. גם ז'בוטינסקי הודה בחום לבן-אב"י וציין: "לא בכל יום יארע הדבר שימסור העורך הקודם את עיתונו לעורך חדש ביוזמתו העצמית". הוא קיווה שלא יאכזב את התקוות שנתלו בו והדגיש את חשיבותו של העיתון כמייצג את ילידי הארץ וכמי שהרחיב את מעגל קוראי העברית: "שמחה מיוחדת היא לי, לעורך את דאר היום – עיתון שנוצר כולו במרצם של ילידי הארץ, ושיצר גם חוגים חדשים של קוראי עיתון עברי. גם הבימה, גם שומעיה חשובים בעיניי". ז'בוטינסקי הכיר אפוא תודה לילידי הארץ על תפקידם המכונן ביצירת העיתון ולכן ביקש, לדבריו, להוסיף לצד הלוגו של העיתון את המשפט "נוסד ע"י איתמר בן-אב"י", משום שלא ראה במינוי כעורך ראשי פתיחת דף חדש ושינוי כיוון, אלא המשך למפעלם של ילידי הארץ. למרות סירובו של בן-אב"י ז'בוטינסקי הבטיח שדפי העיתון יישארו פתוחים לפניו.⁷³

למרות הברכה וההבטחות הפומביות משמעותה של העברת העיתון לילידי ז'בוטינסקי הייתה העברת עיתון ילידי הארץ לילידי קבוצה מפלגתית המורכבת רובה ככולה מעולי אירופה, רובה עולים מרוסיה. קבוצה זו, שעד עתה הייתה כמעט חסרת אחיזה בציבוריות הארץ-ישראלית, ניצלה את ההשתלטות על דאר היום כדי להפיץ את האידאולוגיה הרוויזיוניסטית בין ילידי הארץ. בהקשר של המאבק בין ילידי הארץ למהגרים משמעות העברת דאר היום לילידי ז'בוטינסקי הייתה ניצחון ברור של קבוצת המהגרים על קבוצת הילידים. לניצחון זה היו סימנים ראשונים כבר בתחילת דצמבר 1928. מיד לאחר כניסתו לתפקיד העורך הראשי, מיהר ז'בוטינסקי ופיטר את כל חברי המערכת הילידים של דאר היום, כולל עיתונאים ותיקים כאברהם אלמליח, פרץ דגן-קורנפלד וישעיהו קרניאל. ניסיונו של הקריקטוריסט הצעיר אריה נבון (שעלה לארץ כילד) להישאר במערכת לא צלח.⁷⁴ את המערכת אכלסו עתה עולי אירופה כמו שלמה גפשטיין, אליהו בן חורין (בינדר), אב"א אחימאיר, יהושע השל ייבין וברוך ויינשטיין. רוב חברי המערכת היו דוברי רוסית, אבל בלטו בה גם שני דוברי הונגרית: אביגדור המאירי ואתר קסטלר. להוציא את בן-אב"י, יליד הארץ היחיד שכתב בעיתון פיליטונים היה אורי קיסרי.

ב-2 בדצמבר 1928, יום כניסתו של ז'בוטינסקי לדאר היום, התפרסם בעיתון דבר מאמר מערכת שקידם בברכה את כניסת ז'בוטינסקי לתפקיד העורך הראשי: "יש לקוות כי השתתפותו של עיתונאי תרבותי, חרוץ ומחונן כז'בוטינסקי בעיתונות העברית תגביר בה את מרוץ הדם ואת אינטנסיביות התגובה".⁷⁵ אבל לצד שבחים לז'בוטינסקי, ניצל העיתון את ההזדמנות לסגירת חשבונות עם בן-אב"י וחבריו. מחבר המאמר סבר שיציאתו של בן-אב"י מהעיתון וכניסתו של ז'בוטינסקי היו סימן לתבוסתה הניצחת של הקבוצה ה"לבנטינית" של ילידי הארץ ושל ז'נר הכתיבה הצהוב והסנסציוני שניסו לקדם, ולניצחון האליטה התרבותית של עולי אירופה וז'אנר הכתיבה העיתונאי האחראי ו"ההגון":

אותו חוג מפורסם אשר עמד עד עתה בראש העיתון ואשר זכה לשם "אנשי דאריהיום", ירד היום מעל הבמה העיתונאית [...] ועצם "הקפיטולציה" הזאת של אנשי דאריהיום, הייתה עדות טובה לקהל

ב-11 באוקטובר 1928, הסכים בן-אב"י, לדבריו בלא שהרהר בנושא קודם לכן, להעביר את דאר היום תיכף ומיד לידי ז'בוטינסקי.⁶⁶ לדברי בן-אב"י ביקש ז'בוטינסקי לערוך הסכם כתוב, אולם הוא שיסע אותו: "אני בוחר להעביר את העיתון לידי אדוני לשנה או שנתיים – אבל רק לו ולא למפלגה הרביזיוניסטית. זלמן וייט ואנוכי נהיה המו"לים ואדוני ישמש כעורכו הראשי, והרשות בידו כמובן לפרסם בו את מאמריו הרביזיוניסטים, אך העיתון יישאר במה חופשית לשוב כולו, עם הדגשה מיוחדת על נטייתם לבני הארץ כפי שהיה בימי עורכותי".⁶⁷ נקודת המבט הרוויזיוניסטית על תהליך העברת העיתון לידיהם הייתה שונה. יוסף שכטמן, הביוגרף של ז'בוטינסקי, טען שהיו אלה בן-אב"י וזלמן וייט שפנו לז'בוטינסקי וביקשו ממנו להצטרף למערכת. בעקבות פנייה זו מינה ז'בוטינסקי את ידידו שלמה גפשטיין לשאת ולתת עמם בשמו.⁶⁸ לעומת זאת טוענת חוקרת העיתונות הרוויזיוניסטית מינה גראואר, שהיה זה אב"א אחימאיר שדחה את ז'בוטינסקי לדאר היום. לדברי אחימאיר נדרש לתנועה עיתון יומי הפונה לקהל הרחב ונמכר במחיר חצי גרוש. העיתון צריך להסוות את זהותו כעיתון מפלגתי ולהדגיש את היותו עיתון מסחרי בלתי תלוי. אולם אביגדור המאירי ואברהם וינשל יעצו לז'בוטינסקי לנהוג בדאר היום במשנה זהירות בשל המוניטין הרע שצבר העיתון, ומכיוון שהאידאולוגיה שלו הייתה שונה מזו הרוויזיוניסטית.⁶⁹

גרסתו של בן-אב"י, כאילו התכוון להמשיך ולהפעיל את עיתון דאר היום כביטאון לילידי הארץ וככלי מאבק בעולי אירופה, אף שבראשו שוב לא יעמדו ילידי הארץ, נשמעת כסיפור לא-אמין. איתמר בן-אב"י טען שלא חתם על הסכם עם ז'בוטינסקי, אבל בארכיון ז'בוטינסקי שמור הסכם בכתב יד שנערך ב-22 בנובמבר 1928 בין בעלי העיתון, בן-אב"י ווייס, ובין זאב וז'בוטינסקי.⁷⁰ על פי ההסכם לא היה בסיס לטענתו של בן-אב"י כאילו נשמר חופש ביטוי למערכת הישנה של דאר היום. ההפך הוא הנכון. על פי סעיף א' בהסכם הוזמן ז'בוטינסקי לשמש כעורך ראשי של העיתון וקיבל סמכות בלעדית למנות את כל חברי מערכת העיתון, עורכים, סופרים, רפורטרים, מעתיקים ומתרגמים מסגננים ומגיהים. הוא גם היה אחראי לעיצוב העיתון. סעיף ב' בהסכם קבע שלמו"ל, קרי לבן-אב"י ולזלמן וייט, לא תהיה זכות התערבות בשיקולי עריכה. אבל לסעיף זה נוספה פסקה המציינת שלאיתמר בן-אב"י שמורה הזכות לפרסם מאמרים בעיתון ללא שינויים.⁷¹ קרי הקול הארץ-ישראלי ה"ילידי" היחיד שנוכחותו הובטחה בעיתון ללא צנזור היה קולו של איתמר בן-אב"י, ומלבדו כל הקולות האחרים בעיתון נקבעו בלעדית בידי ז'בוטינסקי.

ביום שישי, 30 בנובמבר 1928, פרסם איתמר בן-אב"י מכתב פרדה. הוא פנה לאלפי הקוראים והקוראות של העיתון והודה להם על עשר שנות נאמנות. לא היו אלה תמיד שנים קלות לעיתון, בעיקר בגלל המאבק והחרם שהטילו עליו יריביו הפוליטיים, אבל נאמנות קוראיו של העיתון ומנוייו הייתה "כסלע איתן בפני נחשולי אוקיאנוס". מאמר הפרדה היה קצר ובלתי מספק. בן-אב"י לא הסביר לקוראיו מדוע העביר את העיתון לז'בוטינסקי וכיצד התכוון להבטיח שהמערכת החדשה תמשיך לספק את דרישות הקוראים ולהתאים עצמה אליהם.⁷² היה זה הגיליון האחרון שבו הופיע שמו של בן-אב"י כעורך ראשי ואחראי. החל ביום ראשון, 2 בדצמבר 1928, נדפס שמו של זאב ז'בוטינסקי כעורך ראשי מתחת לסיסמת העיתון הישנה שנותרה ללא שינוי: "אליעזר בן-יהודה היה אומר: דבר עברית והבראת". שמו של

העולם. הוא נזכר בשיחות עם חברי הגדוד, בני המושבות הוותיקות, שהתלוננו על בדידות וזלזול והביעו חרטה על התנדבותם לגדוד. מטרת מאמרו של ז'בוטינסקי לא הייתה לשיר הלל לילידי הארץ, אלא להצדיק לפני קהל הקוראים של דאר היום, שמנה רובו ככולו קהל ילידי, את העובדה שמערכת העיתון שינתה את זהותה והוחלפה במערכת המורכבת עתה מעולי אירופה. לאחר שהביע הערצה לילידי הארץ והזהדות עם מאבקם ועם הרדיפות נגדם, עבר ז'בוטינסקי לביקורת. הוא סבר שעל ילידי הארץ להיות קשוב יותר לעולי אירופה שכן יש לו מה ללמוד מהם בשל המטען התרבותי הרב שהביאו אתם. בניגוד ל"בן-אב", שדחה את ביקורתם של עולי אירופה, אנשי "אסכולת אודסה", והציג כנגד העיתונות האירופית ה"הגונה" את העיתונות הצברית החצופה וה"בריאה", סבר ז'בוטינסקי שחינוכם של ילידי הארץ, אשכנזים בני המושבות וספרדים בני הערים, לקוי ושהם חסרי ליטוש. אבל במקום להתרחק מהם ולהחרימם, סבר שיש לנקוט פעולה הפוכה.

שכן גם אם נכון שגרועים הם ילידי הארץ, גם אז ודווקא אז מוטלת עלינו ילידי אירופה, החובה לגשת אליהם, לחדור אל תוך ציבורם, לחנך ולתקן [...] עתה הם נקראים "בני בנימין" ומתנגדיהם אינם חדלים מלהוציא דיבתם רעה גם בארץ וגם בחו"ל [...] ואף עד אמריקה הגיע שימצם הרע, בתור שונאי ציון, שונאי הפועל העברי, זאבים בצורת אנוש, שודדיים על יבשת השרון, מי יודע מה עוד [...] והשומעים לא יכולים לבדוק זאת כי הלא מותרמים הם, אסור לגשת אליהם, אף לשם ברור, אף לשם תיקון וחינוך, שכן הם "לבנטינים" חסרי תקנה.

ז'בוטינסקי הציע למשמיצים מעיתוני דבר והארץ להיזהר, שכן גם להם יש ילדים ילידי הארץ, הגדלים פה מבלי להתנסות באופן ישיר בתרבות המערב, וגם הם ייתקלו יום אחד בגל עלייה חדש שיתייחס אליהם בהתנשאות ובזלזול. מכאן קריאתו להפסיק להשמיץ ולהחרים את ילידי הארץ, ומכאן גם תפקידו החדש של דאר היום: לשמש לא רק ככלי המייצג ונותן פתחון פה לילידי הארץ, אלא גם כגשר המקשר בינם לבין אוכלוסיית העולים מאירופה ומאגד את כולם תחת סיסמת הציונות המדינית.⁷⁷

איתמר בן-אב"י הזכיר בזיכרונותיו מאמר זה של ז'בוטינסקי: "ז'בוטינסקי יצא אז, במאמר בעיתון להגנתי וגם להגנתי ילידי הארץ". אבל בן-אב"י לא היה בטוח שז'בוטינסקי עשה זאת לשם שמים: "היה זה מעין תגמול על שמסרתי לידו במה ללא כל תמורה שהיא, מעשה שלא היה כמדומה, כדוגמתו בתולדות העיתונות העברית".⁷⁸ בפועל קשה לראות כיצד התעתד ז'בוטינסקי להפוך את דאר היום לכלי מגשר בין ילידי הארץ לעולי אירופה. קבוצת העיתונאים החדשה בדאר היום הייתה מנותקת מחיי היום-יום של עולם הקוראים ולעובדה זו היו השלכות מיידיות על הדיווחים בעיתון שהתרכזו יותר ויותר בענייני המפלגה וסיקרו פחות ופחות את עולם ילידי הארץ, את חיי המושבות והשכונות של ילידי הארץ בערים המרכזיות. בן-אב"י פרסם אמנם מפעם לפעם מאמרים בעיתון, אבל העיתון כמכלול הפסיק לייצג את ילידי הארץ. זו הייתה הסיבה שכבר ב-1929 החל בן-אב"י לפעול להחזרת העיתון לידי, ללא הצלחה רבה. רק כעבור למעלה משנתיים, בסוף פברואר 1931, הצליח בן-אב"י להחזיר לידי את העיתון באמצעות קבוצה של חברי תנועת "בני בנימין" שסילקה בכוח את הקבוצה הרוויזיוניסטית מבניין המערכת הירושלמי ברחוב הסולל.⁷⁹

הקוראים בארץ [...] עדות היא, כי החיזיון המביש של צעקנות סואנת, של רדיפת סנסציה חסרת אחריות, של ריקלמה עצמית והתפארות ללא בושה, של זלזולים אישיים וכל שאר האמצעים הבאים "לתפוס" את הקורא – אינם עשויים להשתלט בין קוראינו [...] כל ניסיון עיתונאי חדש בארץ יצטרך להסיק מכאן את המסקנות [...] עם דאריהיום של עד עכשיו לא היה כל ענין וכל רצון להתווכח, עם דאריהיום המחודש ודאי נצטרך לא פעם להראות בשער. וגם על כן יש לקדם בברכה את חילופי המערכות.⁷⁶

התקפה זו של דבר על בן-אב"י ועל ילידי הארץ הכעיסה את ז'בוטינסקי והוא פרסם מאמר בביקורת תקיף על עיתון ההסתדרות בשם "על ילידי הארץ". מטרת המאמר הייתה להגן על המורשת האידאולוגית של ילידי הארץ ולטעון שז'בוטינסקי וחבריו במפלגה הרוויזיוניסטית מתכוונים להמשיך ולהגן עליה. בתחילת דבריו ביטל ז'בוטינסקי את טענת דבר כאילו "פטירתו" של דאר היום הישן היא "תעודה טובה לבגרות הרוחנית של הקהל בארץ-ישראל". הוא כפר בטענתו של דבר כאילו סגנון העריכה הקודם כשל, ולכן כדי להצילו כלכלית הוא הועבר לידים רוויזיוניסטיות והדגיש שדאר היום נמסר לידי בשיא פריחתו "במובן ההפצה". אמנם אפשר להתווכח אם הנוסח הישן היה טוב לקהל המקומי, "אבל לא סרב הציבור לקרא את עיתונו של איתמר בן-אב"י, ולמרות הצלחתם של הנומרים [הגיליונות] הראשונים שיצאו מידי המערכת החדשה, עוד אינני יודע אם ירבה קהלי מקהלו". אולי לא רגיל הדבר שכך ידבר עורך אל עיתונו, "אבל עיתונאי איננו רוכל ועיתון איננו מרכולת". ז'בוטינסקי טען שאף פעם לא הבין את יחסו המזלזל והמתעב של "החוג העליון" בארץ לדאר היום. גם הוא, ז'בוטינסקי, הכיר את כל רשימת החטאים שמאשימים בהם את דאר היום, אבל "לא כל החטאים, גם לא רובם, הם חטאים בעיני אני, והייתי יכול לחבר רשימה לא קצרה מזו לגבי עיתונים אחרים". הוא הוסיף והעיר שהשופת הישר צריך לשקול גם חשבון אחר. לפני תשע שנים הקימה קבוצת אנשים עיתון יומי כמעט בלי פרוטה. הוא סיפר שביקר בזמנו אצל קבוצת המייסדים ומצא אותם בחדר דל ונידח בלי חלונות. הוא ראה איך עבדו בתנאי מחסור קשים ובהתנדבות יום ולילה כדי לממש חלום. לאחר מכן קיבלו תמיכה מחוץ לארץ, כמו עיתוני השמאל, ואט-אט התבסס העיתון והפך למכון עברי המפרנס עובדים עבריים. אבל, לדברי ז'בוטינסקי, לצד היותו גורם כלכלי חיובי התורם לפרנסת יהודי הארץ, שמורה לבן-אב"י וחבריו זכות גדולה מכיוון שתרמו לגידול חסר תקדים של קוראי העברית בארץ: "יש עוד סעיפים בחשבונם הנשכח. הם יצרו את הקורא העברי בפינות שקודם לכך לא חדר שמה עיתון עברי [...] רק עיוור יכחיש את תרומת דאר-היום להפצת השפה העברית ולהעשרת לשוננו". ז'בוטינסקי אמר שבקוראו את מאמריו של מתנגדי דאר היום הוא מצא בהם מילים שרק לפני שנה או שנתיים לעגו להם, והיום הם חדרו לשטף הדיבור שלהם עצמם. כמו בן-אב"י סבר גם ז'בוטינסקי שמעבר למאבק בין עיתונות "הגונה" לעיתונות "צהובה", היה בארץ מאבק עמוק יותר בין ילידי הארץ לעולי אירופה המסתכלים על בן-אב"י וחבריו בהתנשאות ובזלזול. ז'בוטינסקי הגדיר את יחסו של היישוב ה"נאור" לילידי הארץ כסוג של מחלה. העולים מאירופה התייחסו אליהם כ"לבנטינים" ו"בורים" והגיבו כלפי עיתונם בהתעלמות ובהחרמות. ז'בוטינסקי סיפר שנתקל בתופעת ההתנשאות הזאת כבר בעת שירותו בגדוד העברי במלחמת

יד בוגדת באומרכם, הא [...] זהו "צברה"! תחת בנין המולדת אתם חותרים בעשותכם כזאת. לנו עצמנו אין אתם מזיקים. אנו נושאים בגאווה מעבר לגבולות ולרגלים, מקהיר ועד לונדון, משטוקהולם ועד ניו יורק את הדרכיות [הפספורטים] שלנו המציינות ברורות כי נולדנו בפלשתינה, אנו בני 'הקטגוריה הראשונה' של האזרחים העבריים! כן [...] אנחנו! אנחנו [...] עלי הצבר!". קיסרי בדק מדוע השימוש במושג "עלי צבר", מדוע לא תפוחי זהב, ענבים, רימונים:

המלעזים עלינו בקשו כנראה לקרא לנו על שם הפרי הכבד, הסתום הזה. הם בקשו לקרא לנו על שם הגדרות הירוקים, גדרות. עלי הקוצים החודרים שמסביב לפרדסים ולגנים, הם היו סבורים כי יהיה לנוגה, לעלבון [...] לעלבון? משום מה? מדוע זה? להיפך, פרי עלי הצבר הוא טוב! הוא משיב את הנפש. והקוצים, הדרדרים? הגדרות אשר מסביב לאדמות? כן אנו ילידי הארץ אנו עלי הצבר, עושים בגופותינו וברוחינו גדר המגינה וסוככת על האדמות. אכן לא טעו הקוראים לנו בשם הזה. נכון. אמת הדבר. אנו אנו עלי הצבר!.

קיסרי המשיך ומנה את הכישרונות הגדולים שצמחו כאן בין ילידי הארץ, והזכיר את ישראל רוקח, שרה אהרונוסון, אבשלום פיינברג, אלברט ענתבי ואברהם אלמליח, ישעיהו קרניאל, משה שלוש, אביעזר לין, עובד בן עמי, יהודי מנוחין, ועוד ועוד. "אולם יש המנכרים לכך. בחוגי הממשלה שלנו היהודית שם עדיף מי שנולד באודסה, מי שלמד בקיוב ושקייב זנבי צינורות בברדיצ'ב על בחור משלנו שנולד בראש פינה. אבל צריך שידעו בספירות הגדולות שלנו כי ארץ ישראל לא תהיה אם יהיה בה ילדי ישראל ולא ערב רב של תיירים מארבע קצוות הארץ [...] ואז יהיה העברי גא להיות עברי כאשר הצרפתי והגרמני גאים להיות ילדי המולדת שלהם". המאמר הסתיים בקריאה לתנועת "בני בנימין" להפוך את סמל הצבר לסמלה ולדגלה.⁸¹

הצבר אכן השתרש מאז מאמרו זה של קיסרי כשמו של יליד הארץ, אבל מאמר זה מציין יותר מכול את סוף חלום ההגמוניה התקשורתית הילידית. במשך כ-16 שנה, בשנים 1908-1918 ואחר כך בין 1919 ל-1926, שלטה עיתונות ההמון הילידית הצהובה ללא מצרים במרחב התקשורת הארץ-ישראלי. אולם בסוף שנות העשרים החלה נסיגה בולטת במעמדה והשליטה התקשורתית הועברה לידי עולי אירופה בעיתונים הארץ, דבר וחזית העם. ב-1935 הוקם עיתון הבוקר שבו השתלבו עיתונאים רבים ילידי הארץ שנמנו גם עם קוראיו, אבל כשעלתה שאלת העורך הראשי, שלא במקרה נבחר עורך שזה עתה עלה מפולין, יוסף הפטמן, שערך קודם לכן עיתון המון יידי חשוב בוורשה, דער מאמענט. ההגמוניה של עולי אירופה לא הייתה רק בעיתונות המפלגתית אלא גם בעיתונות העממית. דאר היום שנסגר באפריל 1936 היה העיתון העממי האחרון שנערך בידי ילידי הארץ. העיתונות העממית שבאה בעקבותיו עוצבה בידי עולי אירופה. כך היה ידיעות אחרונות וכך היה גם מעריב שבא בעקבותיו. שני עיתוני צהריים אלה נערכו ונכתבו בידי עיתונאים ילידי אירופה (ד"ר עזריאל קרליבך ואנשי), וילידי הארץ היו בעיתונים אלה מיעוט מבוטל בשנות החמישים והשישים. למעשה זכו ילידי הארץ להחזיר לידיהם את ההגמוניה במרחב התקשורת הארץ-ישראלי שאותו איבדו בסוף שנות העשרים רק שישים שנה מאוחר יותר, לקראת סוף שנות השמונים ובתחילת שנות התשעים. לאחר פרישתם של בני דור המייסדים מקרב עולי אירופה כמו גרשום שוקן, ודב יודקובסקי, השתלטו ילידי הארץ על המרחב התקשורת הישראלי.

אפילוג: אורי קיסרי מדבר בשבח הצבר

החזרת דאר היום לידי בן-אב"י בסוף פברואר 1931 הייתה הניסיון האחרון בתקופת המנדט להוציא עיתון יומי של ילידי הארץ עבור ילידי הארץ. שוב מנתה מערכת העיתון רק ילידי הארץ. לעיתון חזרו אברהם אלמליח וישעיהו קרניאל, יששכר בר-דרורא ואורי קיסרי ולצדם כתבים צעירים כמו גבריאל צפרוני, אהרון אבן-חן ואברהם חיים אלחנני. העיתון חזר להיות סנסציוני וסיפורי, עם כותרות ענק מרתקות וסיפורי בלשים בהמשכים. אורי קיסרי ערך בו מדור בשם "תל-אביב יום יום", ובו סיפר על חיי התרבות וההילה של העיר הגדולה, לעיתון נוספו מדורי ספורט, לאשה ותשבצים, והעיתון נראה יותר ויותר "מצויר" בשל שפע הצילומים שבו. אולם למרות אופיו הדרמטי והספקטקולרי הוא לא זכה לתפוצה הענק ולדומיננטיות שממנה נהנה עשר שנים קודם לכן. נעלמו מסעי הצלב הפוליטיים הגדולים שאפיינו אותו בתחילת שנות העשרים והוא הפך לעיתון בידורי קטן ולא חשוב. המגמה שהסתמנה מסוף שנות העשרים, עליית עיתוני עולי אירופה ושקיעת עיתון ילידי הארץ נמשכה בתחילת שנות השלושים, כאשר עיתון תנועת הפועלים דבר, עיתון עולי אירופה מובהק, היה לעיתון הנפוץ ביותר בארץ. גם העיתון האירופי השני, הארץ, הגדיל את תפוצתו, וכך גם עיתונה החדש של התנועה הרוויזיוניסטית העם (שהפך לחזית העם), שגם הוא נערך בידי מערכת שהורכבה על טהרת עולי אירופה, חברי דאר היום הרוויזיוניסטי לשעבר.⁸⁰

מול צמיחת עיתונות עולי אירופה השתנה סגנון הכתיבה של דאר היום. אם בשנות העשרים ציפו בן-אב"י וחבריו להנהיג את דעת הקהל הארץ-ישראלית, עתה הם החלו להכיר בעובדה שהפסידו במערכה מול עולי אירופה והטון בעיתון הפך מתנצל ומתגונן. ברוח זו אפשר להבין את מאמרו של אורי קיסרי "אנחנו... עלי הצבר", שפורסם בדאר היום ב-20 באפריל 1931. היה זה המאמר הראשון בתולדות העיתונות העברית שבו כונה יליד הארץ בשם "צבר", או "עלה צבר". אולם כפי שמסתבר מהמאמר, לא אורי קיסרי המציא כינוי זה. היה זה שם גנאי שגור לילידי הארץ בפי עולי אירופה, שאורי קיסרי החליט להפכו למילת שבח והלל ליליד המקומי.

בתחילת המאמר ציין קיסרי שעולי אירופה נוהגים מזה זמן מה לכנות את ילידי הארץ בשם "עלה צבר" בטון של גנאי, של ביטול, של בוז, של רחמים. אבל הוא הזכיר לעולים מפולין, מהונגריה או מאמריקה שהחומר הראשון בשטח ארץ ישראל הוא חומר המורכב מילידי הארץ, חומר "עלי הצבר". כשצרפתי אומר שהוא נולד בצרפת פניו מאירות בגאווה, שכן "מי שנולד במולדת נושא בגידי ובעורקיו רגבי אדמה שנתגבשו בתוך דמו. ילידי הארץ הם-הם המהווים את המפעל הגדול והנפלא של עם אחד על גבי אדמה אחת". אולם, המשיך קיסרי, אף שאנו בשרה ודמה של הארץ הזו, אין אנו מתנשאים על העולים החדשים שזה מקרוב באו: "בארץ ישראל אין אנו ילידי הארץ מביטים מעולם על זולתינו מגבוה. פלוגי שנולד בוורשה, אלמוני שיצא לאוויר העולם בווינה – כולם כשרים ודינם כדינו. הן בניהם היו כבר חוליות בתוך המולדת. אולם הם מביטים עלינו מגבוה. הם רואים בנו אלמנט ירוד, אלמנט ממדרגה פחותה. אלמנט צר ומוגבל. הפכפך ורודף קדים". לפיכך פנה ישירות וכמעט בתחינה למייצגים של העולים החדשים מאירופה, לסטודנט ממכללה בירושלים, לפקיד הגליציאני ברמת גן, לנערה השוקדת על ההרצאות בבית העם בתל אביב: "אל תוסיפו לבטל את זה שנולד בירושלים ובפתח תקווה או בצפת בתנועת

הערות

- 1 עיקרי תפיסת ההולדה מחדש של האומה העברית מצויים כבר במאמר "שאלה נכבדה" שפרסם בן־יהודה בעיתון השחר של פרץ סמולנסקין באפריל 1879. ראו א' בן־יהודה, "שאלה לוחטת", באתר פרויקט בן־יהודה.
- 2 י' קנטרוביץ, "דבר עברית", השקפה, 28, 22.4.1904.
- 3 "לבנות ציון היקרות", שם, 29, 29.4.1904; ראו גם ב"צ טאראגן, "מכתב למערכת", שם, 31, 13.5.1904.
- 4 ב"צ טאראגן, "דברים אחדים לצעירות ירושלים", שם, 46, 22.7.1904.
- 5 ראו התכתבות בנושא בין בן־יהודה לנציגי "צעירי ירושלים", שם, 36, 14.6.1904.
- 6 ע' אלידע, העולם בצהוב: לידת עיתונות ההמון הארץ־ישראלית 1884-1914, תל־אביב: אוניברסיטת תל־אביב, 2015, עמ' 47-48, 58-59; ת' קרקסון, יחסם של אליעזר בן־יהודה ועיתוניו לספרדים 1879-1914, עבודת מוסמך, אוניברסיטת תל־אביב, 2013, עמ' 80-103.
- 7 תנועת הפועלים ראתה בילידי הארץ חלק מהיישוב הישן שאליו התייחסה כקבוצה נחשלת, מפגרת וארכאית, בניגוד ליישוב החדש שנתפס כמשקף קדמה טכנולוגית, חברתית ואידאית. ראו י' גורני, "היישוב החדש 1882-1917", בתוך: מ' ליסק וג' כהן (עורכים), תולדות היישוב היהודי מאז העלייה הראשונה, ב: התקופה העות'מאנית, ירושלים: מוסד ביאליק, תשס"ג, עמ' 415-456; י' ברטל, "יישוב ישן ויישוב חדש: הדימוי והמציאות", קתדרה, 2 (תשל"ז), עמ' 3-19; י' קניאל, "המונחים 'שוב ישן' ו'יישוב חדש' בעיני הדור (1882-1914) ובעיני ההיסטוריוגרפיה", שם, 6 (תשל"ח), עמ' 3-19.
- 8 על האור בהנהגת בן־אב"י, ראו שם, עמ' 60-83.
- 9 על החרות ראו, י' בצלאל, "על ייחודו של 'החרות' (תרס"ט-תרע"ז) ועל חיים בן עטר כעורכו", פעמים, 80 (1989), עמ' 121-147.
- 10 ב' אליאב, "מוריה", עיתון חרדי לוחם למען תקנת ירושלים, "קתדרה", 70 (1994), עמ' 75-110.
- 11 א' בן־אב"י, עם שחר עצמאותנו: זיכרונות חייו של הילד העברי הראשון, ירושלים: הוועד הציבורי להוצאת כתבי איתמר בן־אב"י, 1961, עמ' 199 (להלן: בן־אב"י, עם שחר עצמאותנו).
- 12 "היכל הקולטורה העברית", הפועל הצעיר, 17.7.1909.
- 13 י' חבר, "בעיתונות ובספרות", שם, 11.11.1910.
- 14 י' אהרונוביץ, "על ימין ועל שמאל", שם, 19.12.1912.
- 15 י' רבינוביץ, "בעיתונותנו", שם, 31.7.1914.
- 16 "דין וחשבון של מועצת המפלגה בסוכות תרע"א ט"ו, ט"ז, י"ז תשרי מעובד על־פי הפרוטוקולים", האחדות, 11.11.1910, עמ' 27-28. רחל ינאית (בן־צבי) חברת הוועד המרכזי של המפלגה כתבה במאמר 1911 שפועלי ציון לא הצליחו לתקשר עם האוכלוסייה המקומית; ראו ינאית, "לשאלת הקולטורה בא"י פרק ח", האחדות, 15.3.1911, עמ' 12-13. על ניתוח סגנון הכתיבה המלודרמטי־סנטימני של האור והחירות ראו חן, "עתים ועיתונים", שם, 7.3.1913.
- 17 ראו דיווח בהצבי, 28.6.1909.
- 18 "עיתון ציוני יומי", האור, 22.2.1912.
- 19 יפוא, "כתבה מיפו", שם, 12.2.1913.
- 20 על עיתון הארץ, ראו מ' נאור, "חדשות מהארץ", קשר, 14 (1993), עמ' 85-87; הנ"ל, "מול מגויסי: י"ל גולדברג", שם, 16 (1994), עמ' 95-101.
- 21 הנ"ל, "השנים הראשונות של עיתון הארץ", שם, 5 (1989), עמ' 78-86. על תקופתו של העורך גליקסון ראו, ע' אלידע, "מעיתון מימסדי לעיתון מסחרי: הארץ 1918-1937", קשר, 29 (2001), עמ' 65-72.
- 22 י"ח ברנר (בי"י) "בעניינים שונים", הפועל הצעיר, 10.7.1919.
- 23 "אל הקוראים", חדשות הארץ, 18.6.1919.
- 24 שם.
- 25 על עבודת בן־יהודה ובן־אב"י בעיתון הארץ ראו בן־אב"י, עם שחר עצמאותנו, עמ' 368-371.
- 26 על הקמת העיתון דאר היום ראו בן־אב"י, עם שחר עצמאותנו, עמ' 376-382;

- ז'בוטינסקי שוחח באדיבות עם העורכים, הפקידים והפועלים ויתענין בכל אשר ראה. ביחוד באולמי הדפוס והחשמל". "בירתנו יום-יום: ז'בוטינסקי במערכת דאר-היום", דאר היום, 12.10.1928.
- 67 בן-אב"י, עם שחר עצמאותנו, עמ' 480.
- 68 י' שכתמן, זאב ז'בוטינסקי: פרשת חייו, תל-אביב: קרני, 1959, כרך שני, עמ' 122.
- 69 מ' גראור, עיתונות ומפלגה: קשרי הגומלין בין המפלגה הרביזיוניסטית לעיתונות, תל-אביב: מכון ז'בוטינסקי בישראל, 2002, עמ' 32-35. ראו גם פנחס גינור, "לבטים ומאבקים בדאר היום הרביזיוניסטי", בתוך: א' בראלי ופ' גינור (עורכים), איש בסער: מסות ומחקרים על זאב ז'בוטינסקי, באר שבע: אוניברסיטת בן-גוריון, 2004, עמ' 331-332.
- 70 חזוה", 22.11.1928, אמ"ז, תיק חזוים, הסכמים, יפויי כוח, א 1/1/8א. שם.
- 71 א' בן-אב"י, "לשינויים ב'דאר-היום' – מכתב פרידה מאת ה' בן-אב"י, דאר היום, 30.11.1928. בסוף דברי הפרדה ציין הכותב שחברת "הסולל" תמשיך להוציא את עיתונה האנגלי, פלסטיין ויקלי, בעריכת פרץ דגן-קורנפלד, ויצטרף אליו מוסף עברי פעמיים בשבוע שיערוך בן-אב"י.
- 72 ז'בוטינסקי, "חליפת מכתבים בין איתמר בן-אב"י ובין זאב ז'בוטינסקי", דאר היום, 2.12.1928.
- 73 בארכיון ז'בוטינסקי שמור מכתב מאריה נבון לזאב ז'בוטינסקי מ-23 בנובמבר 1928. הוא מספר בו שהתקבל לעבודה כ"קריקטוריסט" בעיתון בתחילת ספטמבר 1928 לחצי שנה בידי איתמר בן-אב"י ושהוא מעוניין להמשיך לעבוד במערכת החדשה. הוא ביקש לקבוע ראיון עם העורך הראשי החדש והתעניין אם יוכל להמשיך לעבוד ומה יהיו תנאי העסקתו במקרה של תשובה חיובית. התשובה של ז'בוטינסקי הייתה כנראה שלילית, שכן אריה נבון לא הועסק במערכת הרוויזיוניסטית וחזר לעבוד בדאר היום רק לאחר שהעיתון חזר לרשות בן-אב"י בסוף פברואר 1931. על המכתב ראו, אמ"ז, מכתבים אל זאב ז'בוטינסקי, א-3-16.
- 74 "דבר היום", דבר, 2.12.1928. שם.
- 75 ז'בוטינסקי, "על ילידי הארץ", דאר היום, 6.12.1928.
- 76 בן-אב"י, עם שחר עצמאותנו, עמ' 480.
- 77 על החזרת דאר היום לידי איתמר בן-אב"י ראו ע' אלידע, "דואר-היום הרביזיוניסטי: תולדותיה של פרשה עיתונאית מרתקת", קשר, 17 (1995), עמ' 81-83.
- 78 על עיתון דבר ראו מ' נאור, ראשית דבר: עשרים וחמש השנים הראשונות, בני ברק: הקיבוץ המאוחד, 2015, עמ' 67-74. על עיתון הארץ בתחילת שנות השלושים ראו ע' אלידע, "מעיתון ממסדי לעיתון מסחרי-הארץ 1918-1937", קשר, 29 (2001), עמ' 62-66.
- 79 אורי קיסרי, "אנחנו... עלי הצבר", דאר היום, 20.4.1931.
- 80 ש"בפקודת מ"מ המושל המחוזי הופסקה הוצאת העיתון הארץ בגלל עבירה על חוקי הביקורת". קשה לקבוע בוודאות מלאה שעיתון הארץ נסגר לשבוע בשל תלונה של דאר היום, אולם סמיכות המקרים שבין הסכסוך בין הצדדים שהמגיע לשיאו ב-22 באוגוסט 1921 לבין תאריך הוצאת פקודת סגירת העיתון ב-23 באוגוסט 1921, הביאה למסקנה שיש קשר בין שני האירועים.
- 49 איתמר בן-אב"י, "יומן", ארכיון ציוני מרכזי (להלן: אצ"מ), S25/905.
- 50 שם.
- 51 שם. ראו גם נאום הספד סאטירי לעיתון הארץ: עזמות, "מבעד למסוה-הארץ ז"ל", דאר היום, 12.11.1922.
- 52 אצ"מ, שם, S25/905.
- 53 "מאת הנחלת 'הארץ'", הארץ, 19.11.1922.
- 54 על העברת עיתון הארץ לתל-אביב, ראו מרדכי נאור, "הארץ עובר לתל-אביב", קשר, 39 (2009), עמ' 75-81.
- 55 בעניין התקפות הארץ על דאר היום בשנת 1920 ראו, "הטלגרמה בדאר-היום על נאומו של גורו", הארץ, 10.12.1920, ותשובת דאר היום, "למתחרינו המסחריים בעלי הארץ", דאר היום, 13.12.1920. דוגמה למאמרי הארץ לאחר מעבר העיתון לתל-אביב ראו, "פיליטון קטן-זריזות", הארץ, 24.4.1923, וכן "דברים ברורים", 27.5.1923. ראו גם מאמר מקיף של משה מדזיני בנושא: מ' מדזיני, "מיוחד לדאר-היום", כתובים, א-ב, 3.11.1926. ראו גם בויכרונותיו של בן-אב"י על התקפות מדזיני: בן-אב"י, עם שחר עצמאותנו, עמ' 505-507.
- 56 ע' אלידע, "עיתונות 'צהובה' ומסעי צלב עיתונאיים: דואר-היום' ופרשת רופין", ישראל, 23 (2016), עמ' 323-352 (להלן: אלידע, "עיתונות 'צהובה' ומסעי צלב עיתונאיים").
- 57 ש' שילר, "להתנפלות על אישיותו של רופין", הארץ, 6.6.1924.
- 58 י' רבינוביץ, "דבר", דבר, 1.6.1926.
- 59 אלידע, "עיתונות 'צהובה' ומסעי צלב עיתונאיים", עמ' 343-344.
- 60 ד' גלעדי, "המשבר הכלכלי בימי העלייה הרביעית (1926-1927)", הציונות, ב (1971), עמ' 119-147.
- 61 הודעה על יציאת פרץ דגן-קורנפלד ללונדון ב-20 במאי 1926: דאר היום, 20.5.1926. ראו סדרת הודעות על פירוק חברת "הסולל" והכרזת פשיטת רגל בדאר היום, 16.6.1926, 2.8.1926, 9.8.1926, 8.5.1926. על הדיונים להעברת העיתון לידי בן-אב"י וזלמן וייט ראו "גלגולי דואר היום", דבר, 28.2.1927, 3.5.1927, 14.8.1927. החל ב-22 באפריל 1927 הודיע דאר היום שבית הדפוס בשליטת זלמן וייט. ציון השותפות בין בן-אב"י לוייט מופיע לראשונה בעיתון דאר היום ב-28.8.1928.
- 62 "מהפכה בעיתונות העברית", דאר היום, 28.8.1928. שם.
- 63 "1250 גליונות נוספים ביפו ובתל-אביב!", שם, 23.9.1928.
- 64 "הבשורה שהבטחנה לקוראינו: זאב ז'בוטינסקי – עורכינו הראשי", שם, 23.11.1928.
- 66 דאר היום דיווח שז'בוטינסקי ביקר יום קודם לכן במערכת העיתון: "האדון

תבניתנו

קח פלס בחינה
 שהיו היתה חנה גם לארץ-ישראל העשירה, וכבודו לילוח הארץ החלשים והגרים, לצאת אל העולם בשאפתנותם וברישותיהם; שהיו רוצים גם אנחנו, מנתח לחבלה שמונה, פעל לראשון הידוע, אל עממי שיש ונחלה, בין תרבות עברית, בנינו עמדתו לוד עממי והאמנות — הוציא גם אהבו להיות את חינו המאשימים, הפנים בכל עקה רעונה ומשחררים מכל העשמה נלוותה והאפלות בבשרו כל-דך אף מה, בארפת האבות.

הן סוף-סוף רוח הדיעה נשבה בנו; הן סוף-סוף משפחן ידענו ונקו וברית חרית הידועה; הן סוף-סוף בקרב ארצנו, בני עמנו, בלנו את מרבת שיש וכל הור המורה האמרי-קניט שמש בעורקיו ובדמו, לפה, אפוא, לא הוא גם לו במה פלגנו, מלי-מבוא לרבים בו את דעותנו והשקפתנו, שהן פלח שעלו מלוח את מלחמותינו.

לראו הוא לו נבחר אהבו הרהאונות הידועה והמפורדה, כי יחשלתים תקיים אנו, כי נעזרנו לא רק בלנו וכו' אלא גם בעמנו, ונחלה את רוב סוכות לדורנו אל עמנו, המסתגל לנו בחיובותו ובכריזתו; ורואים אותו של פלס מיה-הספר או לוד שלחנת בתי המסחר, במסגרת-הערים הזרותה ובחזית-המסחר בדרך; והשקפה אל שידענו במשפחה וברחובנו ואל צלול שיענו כרמס ונעמשים; צפורה-רודר אנו, שאלוהים יחלה העולה זו אלף שבת כמות הדפוסים שהיו העברים העצילים אנו שיעללים שרד משרדה והגבו משרתה והבנתם מראשם היום בכל מנה העלה, מלויקני, מרדונו והאמנות כלם.

בני ארץ-ישראל רחמנו — חנה חנו

ובחר שבאנו, אין אנו יכולים להכנס יחד לחנון והשקפה השוחות בארפת הנכח בשאלת הישוב, במרדו העברית בעמדת הלשון, במשנת הפורה, בעמדת חסיה והעמית בתי הרוחיים, במנטה החרבה והמפורקת, משנים אחרים לו על כל אלה, משנים אלו ידועים והשנים במקצה, אילו לא המיד ידועים והבנתם, אבל המדי-המדין נעמשים הם בתוך הבית בעמק הרעון להחלשותם והתאום את הלה הם שבסוף-דך ארשת שמתים פלגנו עמנו, מודעים שואבים את הלושאי בכל אשר לך, ובכל אשר נעשה, מודעים גם כל המוב שבבשר ארבת זו ולמית הערדים הקלילים אשר בו, מודעים כאשר הור אבותנו לעמם וכאשר בחר יחד לו בנינו סתו.

עברים או אופרים להיות, עברים פלגו כל המשל על מלח, אף אם היתה מלח זו רעונה ומרודה, מרודה ושפחה, עברים שיפעה ויחזקאל, חכמני וכן-כב, בעקבא ובדמיה, ומרדוים — יחד גם כל אלה; ואת אהבה, קדקדמת בעד המיד, שלחשלת לקדמת ישתוק לנו, שכל הרעון באשר בחיובותם של עמי-המזרח נכנס ונעמו, דביאנו לו השכל הארתי, הביאנו לו אריון וחלשים, הביאנו לו כל מה שיפעה רואים וישו הור אנוש עד לעיר; כמותה מרודה בקלום ובחכמה-יפה נשתמש ברו, עד יבוא היום — הוא קרוב מאד — וישו יבוא המורל לוח לעמית יחיה יחד מאשר נתן בנינו יחדו ועמי — אילו את השלמות עצמה.

פרענותו?
 משהוא הוא עד לפאר?
 בעממי הפנים — אחרותו של עמנו, בחוקת המסלולות המעומה, לשון אהבו לכלנו, וידועת אף אהבו אל השיבים יחדו שבנו בו הארץ המדינה.

בעממי תרוץ — שחור גם אהבו עם סוף-סוף, עם ככל עמי-העולם הראויים לשם זאת זה — ידועת נאמנה לכריזמה הנחלה ויערה הערדו של בלשר הובבה עמנו שבבתי אהבה לכל אהבו העמים המצוי או יכיר בלמונתו ומלונתו, ובקפונטו אל עמם המורה.

1883 — הראשונים של הוב בני-עמנו, חלוקת הארשת בישר ובמשפט על בסיס עברנו העולה, הלאמה כל מסדות העבר וישו של חכה, וידועת אל העמל העברי השואף להתאמה ולחיים במשום, חפש בכל עמנו המסור והתעשה, אשר הכוללות (המנוסות) בכל פעולותיו ומלחמה נמרצה במרדנות לכל צדדותיה, בין שיבוש חישן ובין שיבוש הדיעה חפש פלחם בעממי דתו, יחד עם זה — נעמי-אהבה למנוע הרה והלחמחוקים בה באשר ובכל המיני.

— והעמנו בכל מצור העולה ויחסי אהבו אל כל הערות החרויות, עד שנלמד לחנון איש את אהבו לשבת כלל ישראל, ומסמכת לכל קדוה הנחלה העמית, ש ליום שיקבש מרודה של ארצנו על ידו הערדו של בלשר, שאו הור ארץ זו השולמת בעצמו והפולית את מפתחותיה, ובה כשעה יחיים עמנו לכל העמם כלם, ובכוד להעמם הקדוים-אלהו העמשים מסביב לים התיכון.

דאיו חוקי יתח מתח לכל דעה נאורה, וגם לדעותיהם של הטיבים אהבו, ובכל שיעבדו את עצמם בגבולי האריות המרדנות והמדינית, כן האמנו יאמנו למה לקהלו שיה ארצנו רעני, בכל מפתחות של פלס אלו, שיהיה מקור נאמן לדעות מרודה והאמנות ש הורן בכל עממי החלילה והמסרה, אף במה הפשית למרדנות נאורה, לבקשת שקולה ולמסרה מועלת.

תוכפשי — למרודה:

מועצת המערכת

הצילו את אספת הנבחרים!

אספת הנבחרים המתח ביום חמישי ז'ו, כך מסתה התודעה הרשפיות, ותגלים לדבר כי יור אספת, האספת המתח, אבל, גם בארבע ועשרים שעה האחרונה לא השתנה איכותה של אספת זו מפני מה ששערה על ידי המדינות — היה לא תהיה זו אספת באו כחו של הצבור והתודו של ארץ ישראל, אלא אספת נבחרים סופרות השם אל שבאצטו, ובחזות שהכל ידעים כי פועת השפאל בארצנו אינן אפילו עשרת למאה מסל, העבור שלנו אספת נבחרים אלו, לא תהי באת כח אפילו של עשרה למאה המעבור.

הנה מה שצריך שידע כל הקול בארצנו, וכל קול ישראל גם בכל רחפתות העולה ובחנאי זה אין גם מכה להתנגד לאספת נבחרים זו, כי פעולתם לא עולה על דעת שי שיהיה להתנגד לאספת באו כח של אהבו פועת שחזרה, אפילו הקצונות שבקצונות, מה שיהיה באמת מסוכן, מה שהיה אסור להגיה, הוא שיתקבל הרשם כאן ובגולה כאלו אספת הנבחרים מננת הנבחרו הוא באמת באת כחו של הוב העבור והתודו של ארץ ישראל, רק אספת שפאלת שהשאל לה עמרה לידבר בשם כלל העבור והתודו, רק הוא מוכונה, רק הוא חביא בוראו ויחכן אהבו לכל מהלך העמנים שלטו עתה מה, אבל, אספת שיהיכל ידעו שאיננה אלא אספת נבחרים פועת שמאלות, — לה אין ערך, אין חשיבות, ולכן, אין מננת פענה גדולה כל כך.

ואולם, כדבר הורה בעצמי נחתם גם נור דעה של אספת זו, דעה היתה באמה לא אספת נבחרים, גם גם כבודו החמאית והעברית לאספת כזו, ובחכה המוסרי שיכול להיות לאספת כזו, זו היתה אספת כלי הדד הודר אהבה, פלגו בכבוד ובלי כח, לשוא כל המפארה הוציאונו הקשופה שנתנו לה, לשוא כל מה שרשמוהוללות היתה ידעה והתודו חרצת העכל לעשות כדו לאהבו את העמים של הקול הפשוט למען העמל איכותה על העבור, שום דבר לא יועיל, קולה לא יהיה קול העבור, ותל שורות לא תהיינה החלשות, נזירותית לא תהיינה נזירות, כי הלא במעמד העמנים כעה בארצנו, שום כח נכריח לא יוכל לחיות לאספת זו חכה האחד שיכיר ללחיות ללחמה הבורה, וקח חכה המוסרי אנו יכול להאמץ על

אספת שהיא איננה באמת רב צדק באה כח רובו הגדול של העבור, מי ישמע לה, לאספת זו, לקבל החלטותיה ונחלתה, עליה האלפים האחרים של המסאל? ומה אישוא התועלת שאספיה כלי כבוד וכלי כח' תוכל להביא מאהו בחינה שתחיה?

אספת נבחרים של ארץ ישראל, כלי האדוקים, וכלי המשבורים; אבל זה הלא שנען אפילו לא, ידו יחדו ששנען זה ששורה זה שחוק ילדים, ולא יותר!

וכמה נראה הוא הדבר, שבאופן כזה אנו מתחילים את חיינו המרדנים של ארשת הקדש של ארץ האבות, בשעת טרולה זו, בשעת נפלאה ונחרתה זו, כונס זה שאון לך יום שאון כי ישועה חדשה לנו, שאון לך שעה שאון כח מסיבה חדשה על דרך תחנתו הלאשית;

רק דרך אחד יש להגמל את אספת הנבחרים — רצנו לאמר את המוסר הלאמי הגדול של אספת נבחרים — מואסם העבור, והוא: לעשותה לבאת כח העבור, לפחות כבודו מן הפירות, ועד לא עמית השעה, עוד אפשר לעשות זאת גם ברעו האחרון, צריך להגדיל ולהבצר את כח החיפן, צריך לעשות את כל ההדורים והכרזות כדו שישתתפו האדוקים, כדו ששתחפפה המשפחה, צריך לדעת להאדוקים יותר נבחרים, צריך לחזק על השתתפות העמים הנבחרות במיזמות האספת, אישיים כי פספר כל העמים הנבחרות דוא חסס או לש, והנה הכל יודו כי אפילו אם אלו הנבחרות הן בשפת בחינות חסין, לא בתערין פשויות האספת יחריב עולמנו, אם האדוקים האים עברה בישותה ששוחפת עם נשים, — הנודר ליום: כל הפענות בשם העקרונים העשלים של זמות העמים וכיוצא בזה הן אפס ואין בשעה גדולה זו של בנינו בחינו הלאמי.

רק כשנודל וחוק כח הישן של ידי השתתפותם של האדוקים והמשפחה, כשדחה לחישן חכה המסרי, תחל ש הפכנה הנסקפה מאספת הנבחרים בשעה זו, ורק אז תוכל גם להביא קצת התועלת שידרעה מקום פמנה, כי רק אז לא תהיו לאבן נגף ולצור מבשול על דרך בנינו בחינו הלאמי על ארשת האבות.

א. בני-יהודה

מחאת "זכרון יעקב" ובנותיה

זקני ושידרי המושבה זכרון יעקב ובנותיה שפיה בהשגחה אוהדת, חושבת וצעירה, מביעים כוח את מחאתם המביעה נגד נלווי-הדגרה שנתונות ידועה הרמטה נגד דאר היום.

משרת נלווי-הדגה אלו הוא להחניק את הקול המבקר הבריא והיחיד שמארגנו הוא דאר היום שחגרוו כלי מבטא של כל אלה האוהדים בארץ ישראל החיים על חשבון עצמם ושהתקר אצלם הוא עבודה משועת ולא מילושית.

דאר היום הוא חסנון על כבוד החלוצים והבולווים האמנים שזה ארבעים שנה באו ובנו את כל הקום והכשירו את השרה בשביל המתחוק.

אנו מביעים כוח אורה נטורה לדאר היום ופועים בקול קורא לאהונו בארץ ובחנין לארץ ואופנים; אהום רוצים להחניק את המחשבה והחוש הרבור בארץ מולדתנו.

רוצים להורונו חסנון על מפעל ידנו ומפי שטלנו. לכן אל תאמטו נלווי דת שאנשים מפוננים מסת ידוע חתמו נגד דאר היום.

מנשה כרונשטין	פישל אהרנסון
מרטני כרונשטין	סשה אהרנקי
ישראל כרונשטין	אישו ניק
צבי אסטיסין	כניסין בלומסולד
יוסף אסטיסין	שמואל שטינברג
דוד שטינברג	שלמה וילדר
יוסף גולרשטיין	ס. א. ניק
סשה גולרשטיין	יעקב אברמוביץ
ל. שרקי	סשה אברמוביץ
ליוב אייזנשטיין	יוסף חוסקי
כן-צבי (הרשטינון)	סשה כרונשטין
	ד"ר טוביה שטרנברג
- התנה קניאל יצחק וילדר

דאר היום, "מחאת זכרון יעקב", 12.4.1921

מחאת חיפה

הדחוםס משה קראו כהודיעות את כלוי הדעה נגד דאר היום. א) אנו מביעים על האמצעים האלה כעל אי-מאויס אמולו למערת מכלי הדעה. אנו דורשנים שחוסן הוא שהשלים והאודו נחננים לו כל עבודותינו. נלווי דעת כמו אלה מכאוס רן ליוו מרוד הרמטה. ב) אנו דורשים שחוסן נפש כל אמצעי כשה נגד חכמת דעה לפני הקהל. ג) אנו דורשים כרדך ככלי ברואו דיומי אמן לאשוי חכמות חכמה רבה ליווה מכמותם ובחנין ומקדשים את כל כוחנו למשנת את. כרדך הנקודת האלו את מוראם נגד נלווי הדעה ואדמיס.

סוהרים

א. אבטסול	ד. אסטיסין	ה. אסטיסין
א. אבטסול	מ. קלפטי	ש. אבטסול (כבר דעת חיה).
א. ירח	י. זרחל (כבר דעת חיה).	פ. א. אסין (כבר דעת חיה).
א. הלכין	א. וזנון (כבר דעת חיה).	א. אסין (כבר דעת חיה).
א. זנון	ב. מסיני	א. אבטסול
י. לוי	י. שרקי	א. כין
מ. קיש	ר. קיש	(מקיים צוויים דוקס בנותיה).
ש. שאר	י. רינגר	פ. קרנס
י. זנומסול	ד. מלסון	ד. נביאלי
מ. שמועץ	י. השמועסקי	א. נמן

קצונים וקוריום מטרנסים. מנהלי מוסדות רבינים

א. מרוד	חוב י. הלסן	חוב מ. מרוד (כבר דעת חיה).
חוקק א. יוני	רבורנס א. רינגר	ש. טוני
סרנס א. לוי	חוקק י. שמועץ	המנעס מ. שמועץ
א. אלסולר	י. עגדו	ז. מרוד
י. זנומסול	י. נמן	א. כרונשטין

הסתדרות

כעס הסדרות הסדרים: רשאל חובס (כבר דעת חיה). כעס הסדרות הצעירים הסדרים חלמי מרוד: שלמה כונול (כבר דעת חיה).

אודרי"עצות"

השקפה חיה ויחידה... אנו מביעים על האמצעים האלה כעל אי-מאויס אמולו למערת מכלי הדעה. אנו דורשים שחוסן הוא שהשלים והאודו נחננים לו כל עבודותינו. נלווי דעת כמו אלה מכאוס רן ליוו מרוד הרמטה. ב) אנו דורשים שחוסן נפש כל אמצעי כשה נגד חכמת דעה לפני הקהל. ג) אנו דורשים כרדך ככלי ברואו דיומי אמן לאשוי חכמות חכמה רבה ליווה מכמותם ובחנין ומקדשים את כל כוחנו למשנת את. כרדך הנקודת האלו את מוראם נגד נלווי הדעה ואדמיס.

השקפה חיה ויחידה... אנו מביעים על האמצעים האלה כעל אי-מאויס אמולו למערת מכלי הדעה. אנו דורשים שחוסן הוא שהשלים והאודו נחננים לו כל עבודותינו. נלווי דעת כמו אלה מכאוס רן ליוו מרוד הרמטה. ב) אנו דורשים שחוסן נפש כל אמצעי כשה נגד חכמת דעה לפני הקהל. ג) אנו דורשים כרדך ככלי ברואו דיומי אמן לאשוי חכמות חכמה רבה ליווה מכמותם ובחנין ומקדשים את כל כוחנו למשנת את. כרדך הנקודת האלו את מוראם נגד נלווי הדעה ואדמיס.

השקפה חיה ויחידה... אנו מביעים על האמצעים האלה כעל אי-מאויס אמולו למערת מכלי הדעה. אנו דורשים שחוסן הוא שהשלים והאודו נחננים לו כל עבודותינו. נלווי דעת כמו אלה מכאוס רן ליוו מרוד הרמטה. ב) אנו דורשים שחוסן נפש כל אמצעי כשה נגד חכמת דעה לפני הקהל. ג) אנו דורשים כרדך ככלי ברואו דיומי אמן לאשוי חכמות חכמה רבה ליווה מכמותם ובחנין ומקדשים את כל כוחנו למשנת את. כרדך הנקודת האלו את מוראם נגד נלווי הדעה ואדמיס.

אודרי"עצות"

השקפה חיה ויחידה... אנו מביעים על האמצעים האלה כעל אי-מאויס אמולו למערת מכלי הדעה. אנו דורשים שחוסן הוא שהשלים והאודו נחננים לו כל עבודותינו. נלווי דעת כמו אלה מכאוס רן ליוו מרוד הרמטה. ב) אנו דורשים שחוסן נפש כל אמצעי כשה נגד חכמת דעה לפני הקהל. ג) אנו דורשים כרדך ככלי ברואו דיומי אמן לאשוי חכמות חכמה רבה ליווה מכמותם ובחנין ומקדשים את כל כוחנו למשנת את. כרדך הנקודת האלו את מוראם נגד נלווי הדעה ואדמיס.

השקפה חיה ויחידה... אנו מביעים על האמצעים האלה כעל אי-מאויס אמולו למערת מכלי הדעה. אנו דורשים שחוסן הוא שהשלים והאודו נחננים לו כל עבודותינו. נלווי דעת כמו אלה מכאוס רן ליוו מרוד הרמטה. ב) אנו דורשים שחוסן נפש כל אמצעי כשה נגד חכמת דעה לפני הקהל. ג) אנו דורשים כרדך ככלי ברואו דיומי אמן לאשוי חכמות חכמה רבה ליווה מכמותם ובחנין ומקדשים את כל כוחנו למשנת את. כרדך הנקודת האלו את מוראם נגד נלווי הדעה ואדמיס.

השקפה חיה ויחידה... אנו מביעים על האמצעים האלה כעל אי-מאויס אמולו למערת מכלי הדעה. אנו דורשים שחוסן הוא שהשלים והאודו נחננים לו כל עבודותינו. נלווי דעת כמו אלה מכאוס רן ליוו מרוד הרמטה. ב) אנו דורשים שחוסן נפש כל אמצעי כשה נגד חכמת דעה לפני הקהל. ג) אנו דורשים כרדך ככלי ברואו דיומי אמן לאשוי חכמות חכמה רבה ליווה מכמותם ובחנין ומקדשים את כל כוחנו למשנת את. כרדך הנקודת האלו את מוראם נגד נלווי הדעה ואדמיס.

דאר היום, 12.10.1921

דאר היום, "מחאת חיפה" 12.4.1921